

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

**Jiskra východočeských horníků a její podoba
v 60. a 70. letech 20. století**

Bakalářská práce

Autor: Veronika Šimková
Studijní program: B7105 Historické vědy
Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: doc. PhDr. Veronika Středová, Ph.D.

Hradec Králové, 2020

Zadání bakalářské práce

Autor: Veronika Šimková

Studium: F17BP0204

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Název bakalářské práce: **Jiskra východočeských horníků a její podoba v 60. a 70. letech 20. století**

Název bakalářské práce AJ: Jiskra východočeských horníků and its form in the 1960s and 1970s

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá formou a vývojem periodika *Jiskra východočeských horníků*, přičemž se zaměřuje na šedesátá a sedmdesátá léta 20. století. Důraz je kladen převážně na typologii článků, autory, kteří tyto články psali, ale i na redaktory a grafické zpracování časopisu. Dále práce sleduje dobový politický kontext a jeho projevy na stránkách *Jiskry*, zdůrazňuje také změny v celkové podobě časopisu, které se projeví po roce 1968.

Jiskra východočeských horníků (Východočeské uhelné doly), roč. 15, 1960 až roč. 34, 1979.

BEDNARÍK, Petr, JIRÁK, Jan, KÖPPOVÁ Barbara, *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*, Praha 2011.

DENEMARKOVÁ, Radka (ed.), *Zlatá šedesátá. Česká literatura, kultura a společnost v letech tání, kolotání a zklamání*, Praha 2000.

DIENSTBIER, Jiří, LÁNSKÝ, Karel, ŠILHÁN, Věněk, ŠIMON, Bohumil, *Srpen 1968*, Praha 1990.

EMMERT, František, *Rok 1968 v Československu*, Praha 2007.

KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956?1968. Společnost a moc*. Brno 2008.

KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA Pavel, ORSÁG Petr, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010.

MENCL, Vojtěch, HÁJEK, Miloš, OTÁHAL, Milan, KADLECOVÁ, Erika, *Křížovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*, Praha 1990.

MERVART, Jan, *Kultura v karanténě. Umělecké svazy a jejich konsolidace za rané normalizace*, Praha 2015.

METELKA, Jaroslav, *Komunistický tisk na Úpicku za okupace*, in: Krkonoše. Podkrkonoší. Vlastivědný sborník 2, Hradec Králové 1966, s. 140-157.

MOTÝL, Ivan, *Taková byla 60. léta. Obrazy z let 1960 až 1969*, Praha 2018.

MÜHLSTEIN, Ludvík, NOVÁK Václav, *Trutnovsko. Východočeský kraj*, Hradec Králové 1988.

OTÁHAL, Milan, *Normalizace 1969-1989*, Praha 2002.

OTÁHAL, Milan, *Opozice, moc, společnost 1969-1989. Příspěvek k dějinám "normalizace"*, Praha 1994.

PECKA, Jindřich (ed.), *Spontánní projevy Pražského jara 1968-1969*, Brno 1993.

RUPNIK, Jacques, *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátku do převzetí moci*, Praha 2002.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Veronika Středová, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Dana Musilová, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 27.11.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením doc. PhDr. Veroniky Středové, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 22. 6. 2020

Anotace

ŠIMKOVÁ, VERONIKA. *Jiskra východočeských horníků a její podoba v 60. a 70. letech 20. století*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2020, s. 48, bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá formou a vývojem periodika *Jiskra východočeských horníků*, přičemž se zaměřuje na šedesátá a sedmdesátá léta 20. století. Důraz je kladen převážně na témata článků, autory, kteří tyto články psali, ale i na redaktory a grafické zpracování novin. Dále práce sleduje dobový politický kontext a jeho projevy na stránkách *Jiskry*, zdůrazňuje také změny v celkové podobě novin, které se projevily po roce 1968.

Klíčová slova: Jiskra východočeských horníků, tisk, hornictví, periodikum, Trutnovsko

Annotation

ŠIMKOVÁ, VERONIKA. *Jiskra východočeských horníků and its form in the 1960s and 1970s*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2020, 48 pp. Bachelor Thesis.

The bachelor work deals with the form and development the periodical *Jiskra východočeských horníků*, whereas it focuses on the sixties and seventies of the 20th century. Emphasis is predominantly put on article topics and their authors but also on editors and the graphic design of the newspapers. The work also monitors the contemporary political kontext and its reflection on the periodika pages, it also emphasizes the changes of the overall shape of the newspapers, which appeared after 1968.

Keywords: Jiskra východočeských horníků, press, mining, periodical, Trutnov region

Obsah

Úvod	6
1 Vývoj <i>Jiskry</i> na pozadí vývoje periodického tisku v Československu	9
2 Grafická zpracování <i>Jiskry</i> v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století	14
3 Obsahová podoba <i>Jiskry</i> v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století	18
3.1 Témata článků v šedesátých letech	18
3.2 Reflexe srpnových událostí na stránkách <i>Jiskry</i>	25
3.3 Proměna <i>Jiskry</i> v sedmdesátých letech	28
4 Umělci svou tvorbou spjatí s <i>Jiskrou</i>	33
4.1 Jarmila Otradicová (1908–1996)	33
4.2 Milan Lipovský (1927)	36
4.3 Václav Jirásek (1943)	40
Závěr	42
Seznam pramenů a literatury	44
Seznam zkratk	46
Přílohy	47

Úvod

Jako téma mé bakalářské práce jsem si zvolila periodikum *Jiskra východočeských horníků*. Pro mnohé jsou tyto noviny zcela neznámé, avšak pro užší skupinu obyvatel Východních Čech byla *Jiskra* velmi populární záležitostí a leckterý pamětník ji má stále na paměti. *Jiskra* vycházela na území Trutnovska takřka nepřetržitě skoro šest desítek let. Jak je patrné už z názvu, jednalo se o závodní noviny Východočeských uhelných dolů, o to pozoruhodnější je fakt, že vycházely několik let i po úplném ukončení důlní činnosti v této oblasti.

V bakalářské práci se zaměřím na období šedesátých a sedmdesátých let dvacátého století. Mým cílem je podat ucelený pohled na *Jiskru* v těchto letech, budu informovat o vizuální stránce časopisu, stejně jako se budu zaobírat stránkou obsahovou. Zajímat mě budou témata článků, jejich četnost a vývoj. Dále se zaměřím na to, jak reflektovala na svých stránkách *Jiskra* srpnové události z roku 1968 a jak tyto události ovlivnily fungování její redakce a její celkovou podobu. Abych k těmto závěrům došla, použiji metodu analýzy, díky které zmapuji témata vyskytující se v *Jiskře* nejčastěji a díky které naleznu souvislosti mezi jejím obsahem a politickými událostmi.

Zvolila jsem si toto téma, jelikož pocházím ze Rtně v Podkrkonoší, malého hornického města, kde jsou pozůstatky těžby stále patrné. Mimo to je ve městě muzeum, které je zaměřené právě na éru hornictví. Rtně v Podkrkonoší stále žije z hornického odkazu a na ten je zaměřen také turistický ruch v obci. Mně osobně však důlní technika mnoho neříká, přesto jsem se tématem hornictví v dané oblasti chtěla zabývat, a tak jsem hledala alternativu, jak toto téma uchopit z jiného úhlu pohledu. Pro zpracování jsem si tedy vybrala *Jiskru*, která o dolech a jejich zaměstnancích hodně vypovídá. Daná problematika navíc není prozatím příliš probádána a mohu tak přijít s novými poznatky.

Jiskra je typickým hornickým časopisem a zapsala se do každodennosti života občanů v Podkrkonoší. Přesto o ní zatím žádná ucelená publikace nevyšla. Literaturou ze které vycházím, jsou krátké články publikované v regionálních periodikách. Jedná se o článek „Čtyřicet pět let hornické *Jiskry*“¹ otisknutý v periodiku *Krkonošská pravda* a o článek „Komunistický tisk na Úpice za okupace“², který byl publikovaný ve sborníku *Krkonoše-Podkrkonoší*. Při seznamování se s tématem a při zjišťování jeho zpracovanosti

¹ Jiří PAVEL, *Čtyřicet pět let hornické Jiskry*, in: *Krkonošská pravda* 38, 27, 1985, s. 2.

² Jaroslav METELKA, *Komunistický tisk na Úpice za okupace*, in: *Krkonoše. Podkrkonoší. Vlastivědný sborník 2*, Hradec Králové 1966, s. 140–157.

jsem narazila na jinou bakalářskou práci zabývající se stejným periodikem. Práce patří Kateřině Králíkové, byla napsána v roce 2017 a nese název „Proměny závodních časopisů na příkladu *Jiskry východočeských horníků*“³. V této práci je však rozebírán spíše legislativní rámec fungování tištěných médií, který je posléze aplikován na samotnou *Jiskru*, ta je v práci představena od svého počátku ve čtyřicátých letech do let devadesátých. Je tedy zřejmé, že tato práce sleduje spíše obecné tendence a snaží se pokrýt celé období, kdy *Jiskra* byla vydávána, přičemž rámec práce nestačí na kvalitnější obsahovou analýzu *Jiskry* v jednotlivých obdobích. Proto jsem se já rozhodla zaměřit se pouze na předem určené časové rozmezí dvaceti let a tomuto úseku se věnovat podrobněji. Pro tyto účely jsem si zvolila šedesátá a sedmdesátá léta, protože mě zajímala podoba *Jiskry* v letech šedesátých a její případná změna po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa, ale také jelikož jsem chtěla zjistit, jakým stylem byla samotná okupace na stránkách reflektována.

Důležitou literaturou seznamující s dějinami českého tisku a jiných médií pro mne byla kniha *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*⁴ a kniha zaměřená na užší časové období *Dějiny českých médií 20. století*⁵. V kapitolách, kde zmiňuji obecné dějinné souvislosti, jsem vycházela zejména z knih *Normalizace 1969–1989*⁶, *Kultura v karanténě. Umělecké svazy a jejich konsolidace za rané normalizace*⁷, *Opozice, moc, společnost 1969/1989*⁸ a ze sborníku *Česká média a česká společnost v 60. letech*⁹.

Pramenem pro mne bylo samotné periodikum *Jiskra východočeských horníků*¹⁰, pro jehož výzkum jsem použila jeho jednotky uložené ve Studijní a vědecké knihovně Hradec Králové a také ve Státním okresním archivu Hradec Králové.

Téma jsem uchopila ve čtyřech kapitolách, abych tak lépe přiblížila chronologický vývoj vizuální podoby i obsahu *Jiskry*. Nejprve představím původ samotné *Jiskry* a její vývoj na pozadí vývoje periodického tisku v Československu

³ Kateřina KRÁLÍKOVÁ, *Proměny závodních časopisů na příkladu Jiskry východočeských horníků*, Praha, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2017, 73 s., vedoucí diplomové práce Mgr. Zbyněk Vlasák.

⁴ Petr BEDNÁŘÍK – Jan JIRÁK – Barbara KÖPPLOVÁ, *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*, Praha 2011.

⁵ Jakub KONČELÍK – Pavel VEČEŘA – Pert ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010.

⁶ Milan OTÁHAL, *Normalizace 1969–1989*, Praha 2002.

⁷ Jan MERVART, *Kultura v karanténě. Umělecké svazy a jejich konsolidace za rané normalizace*, Praha 2015.

⁸ Milan OTÁHAL, *Opozice, moc, společnost 1969/1989*, Praha 1994.

⁹ Barbara Köpplová, Radim Wolák (edd.), *Česká média a česká společnost v 60. letech*, Praha 2008.

¹⁰ *Jiskra východočeských horníků* (Malé Svatoňovice: CZV KSC, CZV ROH, n. p. VUD) 15, 1960–34, 1979.

a shrnu základní vydavatelské údaje, tedy kdo *Jiskru* vydával, v jakém formátu, či jak často vycházela. Následně se budu věnovat grafické úpravě periodika a jejímu vývinu během dvaceti let. Kapitola třetí je členěna do třech podkapitol, ve kterých se nejprve zabývám články a tématy typickými pro *Jiskru* šedesátých let, v následující podkapitole píšu o tom, jakým způsobem *Jiskra* reflektovala okupaci v roce 1968 a jak se k ní samotná redakční rada i zaměstnanci VUD stavěli. V další podkapitole přibližuji změny v obsahové oblasti v sedmdesátých letech. Ve čtvrté kapitole a jejích podkapitolách představím tři osoby, které jsou svou uměleckou činností s *Jiskrou* výrazně spjaty, přičemž každá zvolená osoba zastupuje jeden literární žánr či jednu oblast, kterou zaměstnanci VUD mohli do *Jiskry* přispívat. Přesněji se jedná o básně, reportáže a kresby.

1 Vývoj *Jiskry* na pozadí vývoje periodického tisku v Československu

Počátek *Jiskry* spadá do let okupace, přesněji do roku 1940, kdy bylo komunistickým odbojem na Trutnovsku vydáno první číslo hornického časopisu. Za jeho zakladatele jsou považováni Jaroslav Kejzlar a Jaroslav Metelka. O názvu rozhodl právě Kejzlar, který ho pojmenovat podle Leninovy „*Jiskry*“, tedy podle ilegálních levicových novin *Jiskra*, které Vladimír Iljič Lenin po odchodu do emigrace v roce 1900 vydával.¹¹

Ve svých počátcích bylo ilegální periodikum vydáváno především za účelem podpory taktéž ilegálního komunistického odboje v Protektorátu Čechy a Morava a k upevnění moci, za války formálně zakázané, avšak ilegálně fungující, KSČ mezi horníky. Zároveň byla *Jiskra* jakousi demonstrací, měla lidem ukázat, že komunistická strana nekapitulovala před nacismem, nýbrž se stala pomocníkem dělnické třídy.¹² Ke čtenářům se však dostala pouze první dvě čísla, třetí bylo zničeno před příchodem gestapa na doly v červnu 1940. Po této akci začalo zatýkání osob, osm hlavních představitelů komunistického odboje vydávajícího *Jiskru* bylo dokonce gestapem popraveno. *Jiskra* ve svém počátku plnila zejména funkci agitační, přinášela však také informace o poměrech na dolech a o hospodářských výsledcích.¹³

V této době vycházely na Trutnovsku i další ilegální komunistické noviny, mezi takové patřilo především celostátní *Rudé právo*, které bylo poprvé vydáváno brzy po okupaci. Jeho šíření bylo velmi komplikované a dostávalo se na Trutnovsko přibližně jednou za měsíc a to v množství pouhých 20–25 kusů, z čehož ještě polovina byla určena pro Náchodsko. Dalším takovým nelegálním časopisem bylo periodikum *Čin*, jež se svým rozsahem stalo krajským ilegálním časopisem Komunistické strany Československa na Královéhradecku. V roce 1940 se na Úpícku objevil další podnikový časopis. Jednalo se o časopis textilních závodů, jenž nesl název *Pochodeň*. Později se v oblasti formovalo další ilegální periodikum *Cíl*. Toto periodikum vzniklo pro potřeby revoluční organizace mládeže, jejímž vznikem bylo vedení úpické KSČ pověřeno. Ke konci odboje vydávalo vedení navíc ještě svůj vlastní instruktážní list *Proletář*. Takovéto množství komunistického tisku na Úpícku dokládá připravenost a organizační i technickou schopnost úpických členů KSČ.¹⁴

¹¹ Jiří PAVEL, *Čtyřicet pět let hornické Jiskry*, s. 2.

¹² *Tamtéž*, s. 2.

¹³ Jaroslav METELKA, *Komunistický tisk na Úpícku za okupace*, s. 147–150.

¹⁴ *Tamtéž*, s. 140–141.

Novinářů v komunistickém i nekomunistickém odboji pracovalo obecně velké množství a jejich odbojová činnost měla různý charakter. V období Protektorátu vycházelo v českých zemích dokonce přes 140 ilegálních titulů.¹⁵

Jiskra se znovu objevila až po válce v 1945 jako *Věstník svatoňovických horníků*, v roce 1949 vycházela pod názvem *Časopis východočeských horníků* a od roku 1950 nesla nám již známý název *Jiskra východočeských horníků*. Její název se znovu měnil až po definitivním ukončení důlní činnosti ve východních Čechách v roce 1994, kdy byl jako poslední v této oblasti uzavřen důlní závod v Radvanicích. Od téhož roku nesl časopis pojmenování *Jiskra: podnikový zpravodaj zaměstnanců a důchodců Východočeských uhelných dolů*. Takto fungovalo periodikum až do roku 1998. V této době vycházely články informující o odborářských aktivitách i články, které zvaly čtenáře na mnohé pořádané akce.

Po svém obnovení v poválečných letech *Jiskra* převzala obecné tendence, které se objevovaly v tisku napříč celou republikou. Strukturu tištěných médií i základní rámec jejich fungování konstituovala KSČ skrze nařízení ministerstva informací hned po válce. Po roce 1948 došlo jen k upevnění některých principů. Kromě toho musela svou činnost ukončit řada větších i menších periodik, celkově zaniklá periodika překročila číslo 570.¹⁶

Rozvoj závodních novin, mezi které patří také *Jiskra*, byl spojen se snahou co nejvíce se přiblížit Sovětskému svazu. Takovéto časopisy vydávalo Revoluční odborové hnutí a na jeho tvorbě se se podíleli sami dělníci. Rozvoj závodních časopisů byl na vrcholu kolem roku 1954, kdy jich vycházelo téměř 1300. Po tomto roce jich však bezmála polovinu KSČ zrušila, neboť se potýkaly se špatným řízením a nedostatkem autorů. Dalším vydavatelem tisku byl například Československý svaz mládeže, který produkoval mimo jiné deník *Mladá fronta* nebo velmi žádaný měsíčník *ABC mladých techniků a přírodovědce*. Svůj časopis vydávala i armáda, ministerstvo zemědělství či Svaz československých novinářů. Oblíbené byly i kulturní časopisy, mezi takové patřily v 50. letech například týdeníky *Tvorba* a *Literární noviny*.¹⁷

Éra padesátých let byla typická jednotou formy i stylu, unifikované tiskoviny nenabízely moc zajímavé obsahy, např. reportáže či reklamy zmizely úplně. Převažovaly naopak rozsáhlé ideologické materiály, takovými byly například rozsáhlé projevy

¹⁵Petr BEDNAŘÍK – Jan JIRÁK – Barbara KÖPPLOVÁ, *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*, s. 209.

¹⁶ Jakub KONČELÍK – Pavel VEČEŘA – Pert ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*, s. 145.

¹⁷ Petr BEDNAŘÍK – Jan JIRÁK – Barbara KÖPPLOVÁ, *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*, s. 260–264.

komunistických funkcionářů. Situace se lehce zlepšila na přelomu padesátých a šedesátých let, kdy se do tisku vracejí zapomenuté žánry jako například interview.¹⁸

V roce 1960 byla upravena struktura tisku tak, aby pro každý kraj vycházel příslušný deník a pro každý okres příslušný týdeník. Došlo tak k ustálení soustavy, kdy výbory KSČ vydávaly deníky *Pravda* (Západočeský kraj), *Průboj* (Severočeský kraj), *Pochodeň* (Východočeský kraj), *Jihočeská pravda* (Jihočeský kraj), *Svoboda* (Středočeský kraj), *Nová Svoboda* (Severomoravský kraj), *Rovnost* (Jihomoravský kraj) a *Večerní pravda* (Praha). Mimo tyto tituly bylo stěžejní vydávání celorepublikového *Rudého práva* a slovenské *Pravdy*.¹⁹

Společným rysem etapy tzv. tání ve druhé polovině šedesátých let je postupná, avšak jen velmi pozvolná, liberalizace poměrů.²⁰ V souvislosti s politickým uvolňováním se rozšiřoval prostor pro rozvoj dalších kulturních a společenských časopisů. Mezi takové patřilo např. periodikum *Tvář* nebo měsíčníky *Orientace* a *Plamen*. Postavení médií se začalo více proměňovat na začátku roku 1968, kdy Akční program přijatý ÚV KSČ vytyčoval principy fungování médií. Především měl být přijat tiskový zákon vylučující předběžnou cenzuru. Svobodnější atmosféra šedesátých let vyústila v průběhu roku 1968 mimo jiné i v zásadní viditelné změny v nabídce obsahů. Novináři přicházeli s atraktivními a pro lidi velmi zajímavými články, stále více se projevoval na stránkách novin zájem o stav ve společnosti a o politické dění, jehož neúspěchy a skandály se nyní tolik nezakrývaly.²¹

Situace se razantně změnila v důsledku srpnových událostí z roku 1968. Okupační moci se brzy podařilo získat pod kontrolu všechna média a zavést systém řízení a kontroly mediální produkce. Cenzura, která byla v červnu 1968 tzv. malou novelou zákona zrušena, byla jen po několika měsících 13. září 1968 opět obnovena. Byl navíc stanoven nový cenzurní orgán Úřad pro tisk a informace.²² Již v roce 1969 bylo jasné, že demokratizace tisku, která byla prosazována v předchozím období relativní tiskové svobody jara a léta 1968, je pryč. Zrušeny byly některé tituly, které se hlásily k reformním postojům a myšlenkám, stejně tak byli propuštěni mnozí novináři. Podobně jako po únoru 1948 i tentokrát byly personální změny ve vedení takřka samozřejmostí. Proměna

¹⁸ Jakub KONČELÍK – Pavel VEČEŘA – Pert ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*, s. 146.

¹⁹ *Tamtéž*, s. 149.

²⁰ Jan MERVART, *Kultura v karanténě. Umělecké svazy a jejich konsolidace za rané normalizace*, s. 17.

²¹ Petr BEDNÁŘÍK – Jan JIRÁK – Barbara KÖPPLOVÁ, *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*, s. 307–308.

²² Jan CEBE, *Cesta novinářské organizace k „Pražskému jaru“*, in: *Česká média a česká společnost v 60. letech*, edd. Barbara Köpplová, Radim Wolák, Praha 2008, s. 39.

struktury tištěných médií se ovšem netýkala pouze jejich rušení, došlo také ke vzniku některých nových titulů, které měly sloužit k upevnění nově zavedených poměrů. Struktura periodik navazovala na strukturu před Pražským jarem. Parametry nastavené ÚV KSČ na přelomu šedesátých a sedmdesátých let zůstaly zachovány až do pádu režimu v roce 1989. Základním prvkem systému byl tzv. ústřední tisk, tj. celostátně vydávaná periodika. Dále vycházely tituly regionální, mezi ty patřilo deset krajských deníků a večerníků, okresní noviny, závodní tisk a ostatní v krajích registrovaný tisk.²³

V sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století byla obecně média silně podřízena dohledu ze strany aparátu KSČ, který usměrňoval kádrovou politiku novin a časopisů. Panovala důsledná kontrola médií i jejich zaměstnanců, kteří se podíleli na jejich tvorbě, v novinách mohli pracovat jen *názorově spolehliví* lidé.²⁴

Jiskra vycházela s menšími i většími změnami napříč celým studovaným obdobím. Byla typickým závodním časopisem, tudíž převzala výše charakterizované obecné rysy takového periodika.

Jiskra byla vydávána Celozávodním výborem KSČ národního podniku VUD, celozávodním výborem ROH a vedením n. p. VUD v Malých Svatoňovicích. V šedesátých a sedmdesátých letech dvacátého století se na křesle vedoucího redaktora vystřídali čtyři muži. Od konce padesátých let *Jiskru* vedl František Rosa, ten však v roce 1966 odešel do důchodu a vedení se ujal Vladimír Štěpán. Ovšem po roce 1968 *Jiskra* nesplňovala nově nastolené požadavky a dostatečně se nepřizpůsobila nutným obsahovým změnám. A tak byl v roce 1970 Vladimír Štěpán i celý redakční tým odvolán a na jejich místa nastoupili jiní zaměstnanci. To ovšem nebylo nic neobvyklého, změny v personálním složení byly tehdy velmi časté a souvisely s tzv. očištěním strany od reformistů.²⁵ Roli hlavního redaktora převzal Vlastimil Souček. Za necelé čtyři roky poté došlo k další výměně redaktora, tato změna však v *Jiskře* nebyla nijak zdůvodněna. Na vedoucí pozici se v roce 1974 dostal Květoslav Švadlena, funkci vykonával až do počátku osmdesátých let.

Jiskra, jako ostatně i další závodní noviny, vycházela s týdenní periodicitou. V praxi to znamenalo, že vycházela čtyřikrát do měsíce o dvou stranách na číslo. Občas se však stalo, že *Jiskra* nebyla včas připravena, v takové situaci došlo ke sloučení

²³ Jakub KONČELÍK – Pavel VEČEŘA – Petr ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*, s. 215.

²⁴ Petr BEDNÁŘÍK – Jan JIRÁK – Barbara KÖPPLOVÁ, *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*, s. 312–335.

²⁵ Milan OTÁHAL, *Normalizace 1969–1989*, s. 47.

s následujícím číslem. Vyšlo pak po čtrnácti dnech dvojčíslo s dvojnásobným počtem stran. Změna nastala v průběhu roku 1968, kdy *Jiskra* dostala povolení od Odboru školství a kultury východočeského KNV, aby mohla vycházet jednou za čtrnáct dnů o čtyřech stranách. Oficiálně se z ní tedy stal čtrnáctideník. Přesto však, zejména ve druhé polovině sedmdesátých let, docházelo ke slučování čísel. Vydávána tak byla mnohdy jen jednou do měsíce s celkovým rozsahem osm stran. Cena jednoho čísla činila na počátku šedesátých let 30 haléřů, v roce 1968 s přetvořením na čtrnáctideník se cena zvedla na 50 haléřů za kus. V případě dvojčísel byla cena vždy dvojnásobná. Tištěna byla na novinový papír formátu A3.

2 Grafická zpracování *Jiskry* v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století

Hlavním a takřka jediným zdobným prvkem, jenž se na stránkách *Jiskry* v počátcích šedesátých let vyskytoval, byla hlavička periodika. Tu tvořil samotný název spojený s logem novin. Na přední straně každého čísla byl umístěn jasný červený název *Jiskra*, pod ním menším písmem pokračoval název *východočeských horníků*. Tato slova byla naopak bílá s červeným podbarvením. Obě části názvu spojovala kresba hornického kahanu – logo periodika. To se postupně vyvíjelo, často však můžeme v jeho vzhledu zaznamenat jen jemné nuance týkající se zejména velikosti písma a grafického zpracování kahanu. Takové schéma zůstávalo velmi podobné. Název byl umístěn v levém či pravém rohu, přičemž se jeho poloha střídala často, nelze však říci, že by lichá čísla měla logo umístěné nalevo a sudá čísla napravo či naopak. V pozdějších ročnících se poloha navíc ustálila a nadpis zůstal pouze na přední straně vlevo. Hned pod názvem byly umístěny informace o ročníku, přesném datu vydání, o ceně a o čísle. Celkově byl časopis tisknut černobíle a pouze některé nadpisy byly střídavě zvýrazněny červenou barvou, symbolizující revoluci. V prvních ročnících šedesátých let se občas místo červeného nadpisu objevoval nadpis černý, v takovém případě byla ve větší míře barva červená použita jinde v textu, barevné byly pak některé důležité nadpisy nebo ilustrace, které se občas objevily. Ojedinele se také u některých čísel vyskytovala barva zelená. V takových případech zelená nahradila barvu červenou. Požití zelené bylo typické pro dvojčísla.

Důležitým vizuálním prvkem bylo rozdělení textu do pěti sloupců. Tak tomu bylo na každé straně. Toto rozdělení narušovaly jen nadpisy, fotografie či kresby, takové objekty pak přesahovaly přes jednotlivé sloupce. Pro nadpisy byla volena různě velká písmena, to se odvíjelo především od délky článku a zejména od jeho důležitosti. Titulky větších velikostí patřily především k článkům, které se týkaly Sovětského svazu, KSČ či obecně politiky. Velká písmena také zaštiťovala články o celkovém fungování VUD.

Fonty písma byly v *Jiskře* v těchto letech použity dva. Jedno písmo patkové a druhé naopak nepatkové. Nelze vysledovat nějaké používání písma dle tématu. Aplikované byly odlišné fonty střídavě a jejich užití bylo nejspíše podrobeno pouze vizuálním potřebám. Noviny se tak stávaly přehlednějšími a lépe čitelnými.

Mezi textem jednotlivých článků se občas objevila ilustrace, např. „Sláva věčně mladé KSČ“²⁶, tato kresba byla vytištěna v červené barvě a zabírala téměř třetinu strany. Takto rozměrné ilustrace se na stránkách *Jiskry* vyskytovaly jen zřídka.

Mnohem častěji se však v periodiku objevily fotografie. Jde zejména o portréty vyznamenaných nebo za svou práci alespoň vyzdvižených a pochválených zaměstnanců VUD. Zveřejňovány byly také obrázky nových učňů hornického učiliště v Žacléři a Malých Svatoňovicích. Objevovaly se také snímky různých spolků, jejichž činnost souvisela s doly. Mezi takové patřila např. fotografie Koletovy hornické hudby ze Rtyně v Podkrkonoší.²⁷ Mimo to bylo možné v *Jiskře* nalézt pozitivy podkrkonošské přírody, v níž však většinou významnou roli hrály těžební věže či jiná důlní technika.

Od šedesátých let se v *Jiskře* stále více začínal prosazovat kreslíř Milan Lipovský, jehož humorné karikaturní kresby dotvářely typickou podobu časopisu. Jednalo se o jednoduché obrázky tvořené jen černou linkou doprovázené vtipným popiskem. V tomto období se vyskytovaly pravidelně v zhruba každém druhém až třetím čísle.

V roce 1963 se začala grafická stránka *Jiskry* lehce měnit. Proměnil se nadpis, který se zjednodušil. Místo kresleného písma, které pomocí barevných a nebarevných ploch působilo jako 3D, se nyní prosadilo jednoduché černé písmo, které se lehce zvětšilo. Hornický kahan v logu zůstal. Občas se objevila i v logu barva zelená, v tom případě se většinou jednalo o spojená čísla, jak tomu bylo v předchozích letech.

V roce 1965 se podoba hlavního titulku opět vyvíjela, písmo se zmenšilo a zásadní byla změna u grafického zpracování kahanu. Ten se stal více stylizovaným, čímž ztratil svou reálnou podobu a připomínal spíše skicu, přesto však symbolika zůstala jasná a hornický kahan šlo lehce rozpoznat.

Úprava stránek přetrvávala stejná, vyskytovala se převážně zelená a černá barva. Převaha zelené barvy nad červenou mohla souviset s obecně klidnější náladou ve společnosti a s umírněním revolučních myšlenek, které červená barva symbolizuje. Výjimku tvořila čísla, která oslavovala důležitá výročí týkající se Sovětského svazu, červeně byla tisknuta například listopadová čísla připomínající Velkou říjnovou socialistickou revoluci, dále květnová čísla, která slavila osvobození Rudou armádou od nacistů. Můžeme tedy zaznamenat, že typická socialistická rudá barva byla používána vzácně pro ozvláštnění stránek, které svým obsahem oslavovaly Sovětský svaz.

²⁶ *Sláva věčně mladé KSČ*, in: *Jiskra východočeských horníků* 16, 16, 1961, s. 1.

²⁷ Oldřich HÁJEK, *Zahrajeme, zazpíváme*, in: *Jiskra východočeských horníků* 21, 18, 1963, s. 2.

Zhruba v polovině šedesátých let se začalo objevovat více fotografií, které se netýkaly jen práce či nových nebo oceněných členů VUD. Začaly se tisknout snímky ze sportovních aktivit mládeže, ze Spartakiády, ale i zdařilé obrázky přírody v různých ročních dobách, tak jak je zachytili někteří zaměstnanci.

Konec šedesátých let nepřináší po vizuální stránce nic nového. K dalšímu vývoji grafické podoby došlo až na počátku následujícího desetiletí.

S rokem 1970 přicházejí změny v grafické úpravě *Jiskry*. Jednalo se především o mnohem větší různorodost nadpisů, která byla spjata s používáním nových typů písma. Díky tomuto navýšení fontů se noviny staly vizuálně o něco lépe vypadajícími a lákavějšími ke čtení. Barvu červenou začátkem sedmdesátých let takřka zcela vytlačila zelená. To však bylo spjaté s měnicí se četností publikování *Jiskry*. Ta nyní nevycházela každý týden, ale stal se z ní čtrnáctideník s dvojnásobným počtem stran. Červená barva se pak přeci jen ještě objevuje, opět jde o již zmíněná květnová a listopadová čísla.

Fotografie se vyskytovaly stále, typově jich většina zůstala stejných. Můžeme vidět snímky hornické mládeže, dělníků při práci, důlní techniky či okolní krajiny. Vyskytovaly se však i tematicky nové druhy fotografií. Šlo o vyobrazení zajímavých památek, takovým příkladem bylo vyobrazení pravoslavného kostelíku v Lipsku.²⁸ Občas se v některých číslech vyskytovaly nově obrázky ze Sovětského svazu nebo fotografie samotného V. I. Lenina, které byly přiřazeny k článkům o historii SSSR a KSČ. Takovou ukázkou byla podobizna Lenina se sestrou Marií, která byla otisknuta u článku „Blíží se velký svátek“²⁹, ten se vztahoval ke stému výročí od Leninova narození.

Oproti předchozím ročníkům se v *Jiskře* počátkem sedmdesátých let nevyskytovaly takřka žádné ilustrace. Jedinou výjimku tvořila kresba ke článku „Také Jiskra má své výročí“³⁰, ta zobrazovala občany mávající českými vlajkami, její součástí bylo heslo: Proletáři všech zemí, spojte se! Na kresbu byla použita opět pouze černá a červená barva, kreslíř nebyl uveden. Kvůli absenci jakékoliv ilustrace působila *Jiskra* oproti předchozím létům poměrně unyle a monotónně. To byla však běžná praxe i u ostatních novin té doby, obdobné to bylo např. u samotného celorepublikového *Rudého práva*, které vizuálně působilo podobně.

Rok 1970 přinesl ještě dvě drobné změny. Do hlavičky časopisu se v 17. čísle hned nad logo dostalo heslo *Proletáři všech zemí, spojte se!* Druhou změnou bylo

²⁸ Oldřich HÁJEK, *Pravoslavný kostelík v Lipsku*, in: *Jiskra východočeských horníků* 1, 25, 1970, s. 3.

²⁹ -KA-, *Blíží se velký svátek*, in: *Jiskra východočeských horníků* 7, 25, 1970, s. 1.

³⁰ *Také Jiskra má své výročí*, in: *Jiskra východočeských horníků* 9, 25, 1970, s. 1.

prodloužení názvu. Celý název nyní zněl *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce*. Tři poslední slova se přidala, jelikož VUD obdržely od prezidenta Ludvíka Svobody Řád práce

Po grafické stránce se další roky v periodiku nic zásadního neodehrálo. S rokem 1973 přišlo pouze přidání oranžovohnědé barvy. Základem zůstával černý tisk na novinovém papíře.

Další viditelný vývoj v grafické a zároveň i obsahové stránce se objevil v roce 1978. Jednalo se o poměrně hojný výskyt krátkých křížovek. Takový příklad nalezneme v čísle 12, kde byla zveřejněna „Hlásková křížovka s tajenkou k 15. výročí vypuštění kosmické lodi Vostok 6“³¹. Dalším posunem bylo použití zdobných prvků u nadpisů některých stálých rubrik. Ty byly nyní lépe graficky zpracované, nejednalo se už o pouhý text, ale náležela k němu malá kresba nebo byl titulek alespoň trochu výtvarně zpracován. Například rubrika s názvem „Bezpečnost, hygiena práce“³² měla nyní ve znaku jakousi zjednodušenou karikaturu lazara o berli. Nové grafické zpracování využívaly i názvy jednotlivých dolů.

V roce 1979 se *Jiskra* stávala čtenářsky ještě více přívětivou po stránce grafické. Využívala nových typů písma a různě střídala jejich velikost. Do názvů se také čím dál více dostávaly kresby, např. některé články o nové technice měly do titulku zapojená ozubená kolečka. Však nepředstavujme si změnu extrémně výraznou, stále se *Jiskra* držela standardů a nedovolovala si odvážnější vizuální podobu.

³¹ -Joe-, *Hlásková křížovka s tajenkou k 15. výročí vypuštění kosmické lodi Vostok 6*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 12, 33, 1978, s. 4.

³² Bohumil PLESKAČ, *Bezpečnost a hygiena práce. Zápar v 5. sloji na Dole Nejedlý*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 24, 33, 1978, s. 4.

3 Obsahová podoba *Jiskry* v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století

3.1 Témata článků v šedesátých letech

Jiskra byla závodním periodikem, tudíž největší prostor na jejích stránkách měly články úzce spjatá s chodem VUD. Každé číslo obsahovalo informace o výkonech na jednotlivých dolech a množství vytěženého uhlí. Na první straně dále nechyběly zprávy hodnotící hospodářskou situaci na dolech a úspěchy i neúspěchy jednotlivých důlních revírů.

Mezi takové články patří zejména ty hodnotící předchozí měsíce, pololetí či rovnou pětiletky. Příkladem za všechny může být příspěvek s názvem „Aby letošní rok byl lepší“³³, kde ředitel VUD děkoval za odvedenou práci v předchozích pěti letech a zároveň vyzýval havíře, aby ve svém úsilí v dalších letech nepolevili. Zároveň upozorňoval na nutnost upevnění pracovní kázně a na potřebu zavedení nových strojů, které by práci zrychlily a zkvalitnily. S podobnou pravidelností byly také otiskovány články hodnotící předchozí období po stránce technické a hospodářské. Příkladem může být článek „Technicko-hospodářské výsledky za I. čtvrtletí 1967“³⁴. Zde autor Josef Macek psal o nedostatečné organizaci práce, o nízké produktivitě a o nesplnění požadovaných výsledků. Dalším příkladem pak může být článek „Dosažené výsledky nás nemohou uspokojit“³⁵, ve kterém Oldřich Adamů hodnotil výkon dolu Jana Šverma, přičemž nedostatky spatřoval v nedostatečném množství zaměstnanců na důlních pracovištích.

Dalším úkolem závodních novin bylo informovat o zavedených technologiích a moderních pracovních postupech v podniku. Tuto úlohu *Jiskra* bezesporu plnila. Články s technickou tematikou se v šedesátých letech 20. století vyskytovaly na jejích stránkách poměrně hojně. Těmto potřebám nejlépe vyhovovala rubrika VTS, tj. vědeckotechnická společnost. Ta se začala objevovat už v roce 1961 a časopis provázela celá šedesátá léta. VTS se vyskytovala pravidelně v každém čísle. Zodpovědný za ni byl a řídil ji Stanislav

³³ Karel KULT, *Aby letošní rok byl lepší*, in: *Jiskra východočeských horníků* 27–28, 16, 1961, s. 1.

³⁴ Josef MACEK, *Technicko-hospodářské výsledky za I. čtvrtletí 1967*, in: *Jiskra východočeských horníků* 17, 22, 1967, s. 1.

³⁵ Oldřich ADAMŮ, *Dosažené výsledky nás nemohou uspokojit*, in: *Jiskra východočeských horníků* 4, 23, 1968, s. 2.

Kovařík. Jednotlivé články se zabývaly technickými otázkami těžby, příkladem je článek „Mechanizace v lignitových dolech“³⁶ z 47. čísla 16. ročníku. Evžen Stuchlík zde líčil své zkušenosti z exkurze v n. p. Jihomoravské lignitové doly v Hodoníně, zabýval se zejména vybavením a technickými parametry mechanizace.

Podobnou rubrikou byla „Nová technika“³⁷, ta přinášela poznatky ze světa nových moderních technologií a postupů a informovala o jejich zapojování ve VUD. Na stránkách *Jiskry* nevydržela dlouho, snad právě pro podobnost s VTS. Ta sloučila funkce obou rubrik a pravidelně podávala čtenářům informace o nové technice. Články s technickou tematikou byly však zveřejňovány i mimo tyto sloupky. Tématu se věnoval například Milan Kábrt. Ve svém příspěvku „Hlavní směry technického rozvoje“³⁸ informoval o nově zavedených pořádcích a o nových pracovních strojích, které mají zvýšit efektivitu práce. Autor podobných článků byl také například Josef Marek.³⁹

Technická stránka těžby byla v *Jiskře* od roku 1965 zastoupena ještě více. Mimo samotný text zveřejňovala VTS také grafy a technické nákresy, které sloužily k lepšímu pochopení a porozumění obsahu článku. Přiřazeny byly např. k příspěvku „Ocelová výztuž a kombajn na Dole Zdeněk Nejedlý“⁴⁰, ke kterému bylo vhodné doplnit text o přesné skici.

Dalším pro *Jiskru* typickým rysem bylo zveřejňování jmen a popřípadě i fotek nelepších pracovníků měsíce, či vyznamenaných zaměstnanců VUD. Spolu s jejich portréty byly otisknuty také krátké medailonky o jejich práci a zásluhách.⁴¹ Nejen pochválení pánové a dámy měli na stránkách časopisu své místo. *Pranířování* byli například ti, kteří svou práci nevykonávali pořádně, či kteří se dokonce dopustili nějakých prohřešků. Často byli zaměstnanci káráni za porušování zákazů kouření a za nedodržování bezpečnostních norem. V článku „Lehkomyslnost nebo úmysl?“⁴² je horníkům důrazně vyčítáno kouření na dolech. Aby článek sloužil preventivně, jsou v něm uváděny možné hrůzné následky požáru, který by mohl z takového chování vzniknout.

³⁶ Evžen STUHLÍK, *Mechanizace v lignitových dolech*, in: *Jiskra východočeských horníků* 47, 16, 1961, s. 2.

³⁷ Miroslav ŽEMLIČKA, *V Žacléři seřídili svislou frézu*, in: *Jiskra východočeských horníků* 19, 16, 1961, s. 1.

³⁸ Milan KÁBRT, *Hlavní směry technického rozvoje*, in: *Jiskra východočeských horníků* 1–2, 18, 1963, s. 2.

³⁹ Josef MAREK, *Co nás letos čeká*, in: *Jiskra východočeských horníků* 1, 20, 1965, s. 1.

⁴⁰ Radomír SEVERIN, *Ocelová výztuž a kombajn na Dole Zdeněk Nejedlý*, in: *Jiskra východočeských horníků* 13, 20, 1965, s. 2.

⁴¹ *Vyznamenání za pracovní věrnost*, in: *Jiskra východočeských horníků* 35–36, 22, 1967, s. 2.

⁴² Milan KOHOUT, *Lehkomyslnost nebo úmysl*, in: *Jiskra východočeských horníků* 1, 16, 1961, s. 2.

VUD při vydávání úzce spolupracovaly s příslušným orgánem KSČ, tudíž i strana měla v *Jiskře* své pevné místo a rozhodující slovo. V šedesátých letech vycházela rubrika s názvem *Život strany*⁴³. Zde byly publikovány především zprávy z výročních členských schůzí základních organizací KSČ.

KSČ o sobě dávala vědět také mohutnou oslavou historických okamžiků týkajících se jí samotné nebo souvisejících se Sovětským svazem a jeho politikou. Vycházely tak mnohé články informující o historii strany, např. „Cestou bojů a poznávání do KSČ“⁴⁴. Jednalo se o článek na pokračování, který byl autorem Josefem Holancem zveřejněn k oslavám čtyřiceti let do založení KSČ. Jeho vyprávění přinášelo informace o dělnickém hnutí v žacléřsko-svatoňovickém revíru mezi lety 1917–1924. První článek byl vytisknut v 5. čísle roku 1961.

Speciální pozornost byla pak samozřejmě věnována májovým oslavám a oslavám k výročí VŘSR. V květnových číslech *Jiskry* se vždy objevily fotografie zachycující příjezd Rudé armády a věnováno těmto událostem bylo i několik článků. Takovým byl v roce 1960 např. článek pojednávající o převzetí dolů v roce 1945.⁴⁵ V roce 1967 revoluci zase připomínal článek „V duchu ideového odkazu“⁴⁶, jenž upomínal na zahájení nové epochy. Josef Lyer psal o skoncování s vykořisťováním člověka člověkem a o nastolení rovnoprávnosti národů.

Další funkce *Jiskry* spočívala v informování zaměstnanců VUD v oblasti organizační a zejména pak mzdové. Takové články byly určeny přímo horníkům a ostatním zaměstnancům. Jednalo se o vyvěšování nových vyhlášek, či různých opatření. Ty byly zveřejňovány na stránkách novin a touto cestou se dostávaly k zaměstnancům. Důkazem toho je např. článek „Podpora při ošetřování člena rodiny“⁴⁷. V této části se pracovníci dozvídají o podmínkách pro udělení takové podpory a o krocích, které musí podniknout, aby jim byla udělena. Dalším takovým příkladem je článek s názvem „Definitivní soubor předpisů nové mzdové soustavy dělnických mezd“⁴⁸. Celá dvojstrana oznamovala pracovníkům nové zavedené změny, podávala informace o mimořádných odměnách, prémiech či určovala, kdo má nárok na deputát. Mzdovou otázku od roku 1968

⁴³ *Život strany*, in: *Jiskra východočeských horníků* 45, 15, 1960, s. 2.

⁴⁴ Josef HOLANEC, *Cestou bojů a poznávání do KSČ*, in: *Jiskra východočeských horníků* 5, 16, 1961, s. 2.

⁴⁵ František JIROUŠEK, *Byli jsme při tom*, in: *Jiskra východočeských horníků* 17–18, 15, 1960, s. 2.

⁴⁶ Josef LYER, *V duchu ideového odkazu*, in: *Jiskra východočeských horníků* 44–45, 22, 1967, s. 1.

⁴⁷ *Podpora při ošetřování člena rodiny*, in: *Jiskra východočeských horníků* 20, 16, 1961, s. 2.

⁴⁸ *Definitivní soubor předpisů nové mzdové soustavy dělnických mezd*, in: *Jiskra východočeských horníků* 27–28, 15, 1960, s. 2–3.

zaštiřovala pravidelná rubrika „Práce a mzda“⁴⁹, která přinářela informace o průměrných výdělcích podle profesí na dolech, informovala o možných odměnách za práci, či například o důchodových platech.

Začátkem šedesátých let se také často řeřila otázka zkrácené pracovní doby, jelikož ta měla být snížena na čtyřicet šest hodin týdně. Právně tuto pracovní dobu potvrdil zákoník práce z roku 1965. V souvislosti s ní se v *Jiskře* objevovalo mnoho článků na toto téma. Příkladem za všechny je příspěvek od Evžena Stuchlíka „Jsme připraveni na zkrácenou pracovní dobu?“⁵⁰, kde píše o nutných zásazích do organizace práce a o tom, zda jsou splněny všechny potřebné kroky k jejímu zavedení.

S roční pravidelností byly také v periodiku zveřejňovány kolektivní smlouvy na jednotlivé roky, ve kterých byly řešeny otázky pracovní doby, otázky bytové a stravovací a samozřejmě otázky mzdové.⁵¹

Důraz byl v *Jiskře* kladen také na bezpečnost práce, na předcházení úrazům a na celkové zdraví havířů. Vycházely proto mnohé články, které apelovaly na zaměstnance, aby dodržovali správnou životosprávu. S tou souviselo také zdravé stravování, v článku „Co a jak jíst“⁵² jsou zaměstnanci VUD nabádáni k omezení uzenin a k jejich nahrazení zdravější, tělu prospěšnější stravou, zejména na vitamíny bohatým ovocem či sýry a obecně mléčnými výrobky. Jeřtě častěji než za nedodržování doporučováných stravovacích návyků byli horníci káráni za nedodržování bezpečnostních opatření a za úrazy kvůli tomu vzniklé. Proto můžeme často číst příspěvky typu „Zabraňte zbytečným úrazům“⁵³, „Máš vinu na úrazu, a proto...“⁵⁴. V posledním zmíněném titulu byli káráni revírníci za zanedbávání své práce, kvůli čemuž došlo ke zranění havířů. Jako výstraha všem, byla těmto pokáraným zaměstnancům navíc veřejně udělena peněžní pokuta. Podobných článků obsahuje *Jiskra* spoustu, vypovídá to o poměrně velké úrazovosti na dolech, ale také o snaze vedení VUD, zamezit dalšímu vzniku nešťastných událostí.

S podobnou intenzitou byly zveřejňovány také příspěvky týkající se vzdělávání horníků. Horníci již pracující pro VUD, byli nejednou nabádáni, aby se nebáli doplnit si vzdělání na středních odborných školách, nebo aby se při práci přihlásili k vysokoškolskému studiu, díky němuž by mohli dosáhnout na lepší pracovní pozici

⁴⁹ Vratislav MACH, *Práce a mzda*, in: *Jiskra východočeských horníků* 36, 23, 1968, s. 4.

⁵⁰ Evžen STUHLÍK, *Připraveni na zkrácenou pracovní dobu?*, in: *Jiskra východočeských horníků* 12, 20, 1965, s. 1.

⁵¹ *Kolektivní smlouva na rok 1969*, in: *Jiskra východočeských horníků* 19, 24, 1969, s. 2–3.

⁵² *Co a jak jíst*, in: *Jiskra východočeských horníků* 27–28, 15, 1960, s. 4.

⁵³ -al-, *Zabraňte zbytečným úrazům*, in: *Jiskra východočeských horníků* 19, 21, 1966, s. 2.

⁵⁴ *Máš vinu na úrazu, a proto...*, in: *Jiskra východočeských horníků* 4, 18, 1963, s. 2.

a přispět tak svou pomocí při plnění odbornějších úkolů.⁵⁵ S tématem vzdělání souvisí také časté lákání žáků základních škol na hornická učiliště v Žaclěři či Malých Svatoňovicích. V těchto člancích bylo hornické povolání vykládáno jako hrdinské, mužné a čestné. Zároveň byly vyvraceny zvěsti o nebezpečí takového povolání. Publikovány pak byly články s textem samotných studentů, v nichž chlapci jednotlivě popisovali svoje studium a život na internátě. Nemůže snad být ani překvapivé, že tyto popisy byly vesměs velmi kladné a do značné míry plnily funkci agitační s cílem přimět co nejvíce žáků základních škol zvolit si hornickou profesi. Tak tomu bylo např. ve článku „Jak jsem se rozhodl pro hornictví“⁵⁶, kde studenti svatoňovického učiliště Jiří Březina, Václav Pelikán a Jaroslav Kohout krátce vyprávěli, proč se rozhodli dát se na studium hornictví, a jaké to na učilišti je.

Dalším pro *Jiskru* typickým tématem byla historie, převážně historie hornictví, či obecněji historie Podkrkonošské oblasti. Články s takovou tematikou psal nejčastěji archivář VUD Jaroslav Bohuslavský. Krásným příkladem může být příspěvek „Historické hornické prapory“⁵⁷, ve kterém Bohuslavský rozebíral symboliku jednotlivých znaků na praporech. Dějinám se věnoval také Josef Holanec. Ve svém rozsáhlém článku „Čtyři století žaclěřského dolování. Příspěvek k dějinám Dolu Jan Šverma“⁵⁸, který byl v *Jiskře* tisknut na pokračování, se zabýval počátky těžby v Žaclěři a vývojem dolování v této oblasti. Mnohdy ovšem vycházely také sepsané vzpomínky. Jaroslav Metelka, jeden z hlavních pamětníků prvního vydání *Jiskry*, často publikoval svá vyprávění, převážně o jejím vzniku a o nacistické okupaci. Zde bych vzpomněla alespoň článek věnovaný samotnému hlavnímu zakladateli *Jiskry* Jaroslavu Kejzlarovi. V příspěvku „Před 20 lety byl zatčen první redaktor *Jiskry*“⁵⁹ Metelka převyprávěl vzpomínky na příchod gestapa na doly a na zatčení několika hlavních organizátorů komunistického odboje na dolech v čele s Jaroslavem Kejzlarem.

Hlavní náplní *Jiskry* byla témata hospodářská a vnitropodniková se zaměřením na jednotlivé důlní úseky, dále témata politická. *Jiskra* podávala zprávy z výročních schůzí KSČ a celkově fungovala především jako nástroj pro prosazení politiky KSČ mezi

⁵⁵ -mm-, *Studuj, potřebujeme vzdělané techniky*, in: *Jiskra východočeských horníků* 12, 18, 1963, s. 1.

⁵⁶ Jiří BŘEZINA – Václav PELIKÁN – Jaroslav KOHOUT, *Jak jsem se rozhodl pro hornictví*, in: *Jiskra východočeských horníků* 8–9, 21, 1966, s. 4.

⁵⁷ Jaroslav BOHUSLAVSKÝ, *Historické hornické prapory*, in: *Jiskra východočeských horníků* 27, 19, 1964, s. 2.

⁵⁸ Josef HOLANEC, *Čtyři století žaclěřského dolování. Příspěvek k dějinám Dolu Jan Šverma*, in: *Jiskra východočeských horníků* 33, 19, 1964, s. 2.

⁵⁹ Jaroslav METELKA, *Před 20 lety byl zatčen první redaktor *Jiskry**, in: *Jiskra východočeských horníků* 23, 15, 1960, s. 1.

horníky. Mimo další zmíněná témata věnovala však *Jiskra* v šedesátých letech místo také kultuře.

Začátkem šedesátých let se v *Jiskře* ještě tolik článků z kultury neobjevovalo. Jisté místo však na stránkách novin měly pozvánky na kulturní události. Článek „Připravuje se Čapkův divadelní podzim“⁶⁰ informoval diváky o nadcházejících chystaných představeních, která nacvičily ochotnické divadelní soubory ze Rtyně v Podkrkonoší a okolních měst. Každoročně byli čtenáři také zvaní na oblíbené oslavy dne horníků, při kterých byly mimo jiné pořádány trhy, na nichž bylo možné sehnat různé zboží, přes oblečení až po potřeby do domácnosti a jídlo.⁶¹ Nechyběly také pozvánky do kina s přehledem promítaných filmů.⁶²

Zveřejňovány byly občas také básně. Nejznámější přispěvatelkou byla básnička Jarmila Otradovicová. V básni „Zdeňku Nejedlému k narozeninám“⁶³ píše o svém seznámení s historikem Nejedlým mezi svatoňovickými horníky a srovnává ho s Boženou Němcovou a Aloisem Jiráskem. Kromě známé básničky do *Jiskry* svým umem přispívali více či méně zdařilými básněmi také zaměstnanci VUD. Mezi ty patřil v tomto období například Antonín Veteška.⁶⁴

V roce 1966 František Rosa odešel do důchodu a na jeho místo se dostal Vladimír Štěpán. Časopis se v tomto období stále více otevíral čtenářům a stával se mnohem čtivějším. Větší prostor pro svou tvorbu doslat Milan Lipovský. Jeho kreslený humor se objevoval v každém čísle několikrát a publikována byla i jeho literární tvorba. Stál například za vznikem stálé, avšak nepravidelné, rubriky „Poudačky dědy Nývlta“⁶⁵. Jednalo se o zveřejňování vtipných příhod psaných zaměstnanci. Hlavní postavou byl vždy pomyslný děda Nývlt, který většinou kriticky, avšak s vtipem, komentoval poměry na dolech. V „poudačce“ z 29. čísla roku 1966 například autor psal o malém zájmu o kulturu a o věčném „vysedávání“ před televizí místo návštěv divadelních představení.

Dalším žánrem, který se začal v *Jiskře* prosazovat, byl krátký cestopis, v podání pracovníků VUD spíše zápisky z cest. Už v roce 1961 vyšly v *Jiskře* Milanu Lipovskému jeho zápisky z cest s názvem „Nevážně o Vídni“⁶⁶. Jednalo se o velmi zábavné

⁶⁰ Milan LIPOVSKÝ, *Připravuje se Čapkův divadelní podzim*, in: *Jiskra východočeských horníků* 24, 16, 1961, s. 2.

⁶¹ Milan LIPOVSKÝ, *Den horníků na dole Nejedlý*, in: *Jiskra východočeských horníků* 34, 17, 1962, s. 2.

⁶² Výbor FK, *Filmový klub v Žacléři*, in: *Jiskra východočeských horníků* 34, 22, 1967, s. 2.

⁶³ Jarmila OTRADOVICOVÁ, *Zdeňku Nejedlému k narozeninám*, in: *Jiskra východočeských horníků* 3, 16, 1961, s. 1.

⁶⁴ Antonín VETEŠKA, *Novoroční rozjímání*, in: *Jiskra východočeských horníků* 1–2, 18, 1963, s. 1.

⁶⁵ Milan LIPOVSKÝ, *Poudačky dědy Nývlta*, in: *Jiskra východočeských horníků* 20, 21, 1966, s. 2.

⁶⁶ Milan LIPOVSKÝ, *Nevážně o Vídni*, in: *Jiskra východočeských horníků* 18, 16, 1961, s. 2.

převyprávění jeho poznatků, které učinil při zájezdu do Vídně s divadelním a hudebním závodním klubem dolu Pětiletka, doplněné o jeho karikaturní kresby. Podobné vyprávění z cest se poté prosazuje až v roce 1967, kdy pod názvem „Atlantickým oceánem na Kubu“⁶⁷ píše Bohuslav Pilař o svých zážitcích a dojmech z cesty na Kubu. Podobné články v tomto období vycházejí poměrně často, mezi dalšími, kteří se s ostatními podělili o své poznatky z cest, byla například Olga Vávrová, jež ve svém příspěvku vzpomínala na dovolenou v Jugoslávii a připojila k němu i fotografie.⁶⁸

S výraznou pravidelností se v *Jiskře* celá šedesátá léta vyskytovaly informace o sportovních kláních jednotlivých sportovních klubů v okolí. *Jiskra* často přinášela články týkající se výsledků zápasů nebo plánovaných utkání především mezi jednotlivými fotbalovými týmy. Většinou tyto údaje najdeme pod zastřešujícím názvem *Kopaná* a nebývalo jim věnováno více než pár řádků. Ovšem výrazně svědčí o tradici a oblíbenosti tohoto sportu mezi horníky.⁶⁹ Méně často se v periodiku objevily i výsledky z jiných sportů. Pro příklad článek „Velká cena Žacléře“⁷⁰ podává informace o výsledcích závodů ve skoku na lyžích.

Jen výjimečně se v *Jiskře* objevily některé zprávy ze světa. Tak tomu bylo například v srpnovém čísle z roku 1961, ve kterém byl otisknut článek „Dobré i špatné ze světa“⁷¹ informující např. o nadprůměrné negramotnosti ve Spojených státech a analfabetismus, který byl v textu vykládán jako důsledek tzv. svobodného způsobu života.

S hornickým povoláním v těchto letech do jisté míry stále souviselo nebezpečí zranění či dokonce smrti, a tak i v *Jiskře* se tato skutečnost občas odrazila. Čas od času proto musel být otisknut článek informující o důlním neštěstí.⁷²

Jiskra se zejména v druhé polovině 60. let stále více otevírala svým obsahem čtenáři. Ten si kromě zápisů z výročních schůzí KSC a kromě článků o hospodaření na VUD mohl již přečíst i zprávy z kultury, básně či se mohl pobavit nad zábavnými

⁶⁷ Bohuslav PILAŘ, *Atlantickým oceánem na Kubu*, in: *Jiskra východočeských horníků* 17, 22, 1967, s. 2.

⁶⁸ Olga VÁVROVÁ, *Vzpomínky na dovolenou v Jugoslávii*, in: *Jiskra východočeských horníků* 4, 24, 1969, s. 3.

⁶⁹ *Z našich hřišť*, in: *Jiskra východočeských horníků* 39, 18, 1963, s. 2.

⁷⁰ Emil ŠPREŇAR, *Velká cena Žacléře*, in: *Jiskra východočeských horníků* 14, 18, 1963, s. 2.

⁷¹ *Dobré i špatné ze světa*, in: *Jiskra východočeských horníků* 29, 16, 1961, s. 2.

⁷² Josef SMUTNÝ, *Zával na Dole Zdeněk Nejedlý ve Rtyni v Podkrkonoší*, in: *Jiskra východočeských horníků* 4, 22, 1967, s. 2.

anekdotami a kresleným humorem. *Jiskra* zkrátka přinášela nová témata i nové literární žánry, díky kterým se stávala čtenářsky poměrně zajímavým lokálním periodikem.

3.2 Reflexe srpnových událostí na stránkách *Jiskry*

V noci z 20. na 21. srpna vstoupila na území tehdejšího Československa vojska pěti států Varšavské smlouvy a ukončila tak období tzv. Pražského jara, období reformních snah a uvolňování poměrů nastolených tehdejším režimem. Mezi obyvateli se okamžitě strhla vlna protestů a odporu, konaly se různé demonstrace a stávky.⁷³ Jak ovšem na okupaci reagovala *Jiskra*? Noviny, které ze své podstaty a už od svého založení Janem Kejzlarem měly hájit zájmy strany a sloužit jako nástroj její politiky.

Jiskra vyšla poprvé od vpádu vojsk okupantů 23. srpna 1968, samotné vydání však nijak neodráželo nově nastalou situaci v zemi. Tento fakt byl v pozdějších číslech vysvětlen článkem, kde redaktor zdůvodňoval nemožnost reagovat tak rychle, neboť *Jiskra* již byla připravena k tisku a nebylo možné měnit její obsah. Zcela bez povšimnutí noviny však nevyšly. Byla k nim alespoň přidružena příloha s názvem *Jiskra východočeských horníků v Malých Svatoňovicích. Mimořádné okupační vydání*.⁷⁴ V tomto jednodolistém letáku celozávodní výbor KSČ a vedení národního podniku VUD podalo informace o tom, co se dělo. V prvním odstavci byly zmíněny státy, které se na okupaci podílely, tj. SSSR, Polsko, Německá demokratická republika, Maďarská a Bulharská lidová republika. Zdůrazněn byl fakt, že to bylo na žádost státních a stranických představitelů. To však vedení *Jiskry* zavrhuje a píše, že takové informace jsou lživé a jsou pouhým výmyslem, neboť s okupací nesouhlasil a nevěděl o ní ani prezident ČSSR Ludvík Svoboda, předseda NS Smrkovský, ani předseda ústavně zvolené vlády Oldřich Černík. Vedení *Jiskry*, tedy CZV KSČ a vedení VUD, okupaci zásadně odmítlo a dokonce ji přirovnalo k okupaci z 15. března 1939.⁷⁵

Dále v čísle zaznělo pochopení se zastavením provozu na šachtách na protest proti okupaci, zároveň však byli havíři nabádáni, aby v těžkých dnech mysleli na své spoluobčany, kteří potřebují vodu a elektřinu. Těchto surovin by totiž nebylo, kdyby elektrárny přišly o dodávky uhlí. Zejména elektrárna v Poříčí by měla veliké problémy a občané by mohli být bez zmíněných základních potřeb. Z těchto důvodů bylo nutné,

⁷³ Milan OTÁHAL, *Opozice, moc, společnost 1969/1989*, s. 11–13.

⁷⁴ *Jiskra východočeských horníků v Malých Svatoňovicích. Mimořádné okupační vydání*, in: *Jiskra východočeských horníků* 33–34, 23, 1968.

⁷⁵ *Tamtéž*, s. 1.

aby se zaměstnanci VUD pustili opět do práce, aby nedošlo k přerušení plynulých dodávek uhlí do elektráren.⁷⁶ Celá příloha byla zakončena heslem: *Pro okupanty nic. Pro blaho svého státu a lidu všechno!*⁷⁷

K dalšímu číslu *Jiskry* vydanému o čtrnáct dní později bylo taktéž připojeno mimořádné okupační vydání.⁷⁸ V tom bylo nejprve jasně uvedeno, že *Jiskra* stojí za Svobodou, Dubčekem, Černíkem i Smrkovským, kteří, podle všeobecného názoru panujícího na dolech, udělali vše, co bylo v jejich silách. Stejně tak důrazně byla opět připomenuta potřeba návratu se k běžnému pracovnímu režimu. Podotknuto bylo, že proti okupaci horníci protestovat mohou dále, avšak klidně a za použití rozumu.⁷⁹

Druhé mimořádné okupační číslo také obsahovalo dokument zvaný *Stanovisko k současné situaci přijaté na společném zasedání představenstva OV KSČ s vedoucími představiteli ONV a ostatních státních orgánů a organizací NF v Trutnově, 22. 8. 1968*. Tento článek vyzýval k zachování rozvahy a klidného postoje, dále odsuzoval a neuznával pokyny skupiny členů ÚV KSČ, vedené Kolderem, Indrou, Bilakem, Hendrychem a dalšími. Stejně tak ovšem žádal občany, aby nebránili průjezdům zásobovacích kolon, neboť si, pokud by bylo potřeba, cestu umí samy vynutit, jak bylo možné se v předchozích dnech přesvědčit. Dále dokument obsahoval žádost, aby se lidé nepřidávali k živelným stávkám, ale aby v klidu nastoupili do práce a přidali se k organizované stávce na dolech pořádané za účelem podpory Ludvíka Svobody a Alexandera Dubčeka a za to, aby jim bylo umožněno vyjádřit se k nastalé situaci v ČSSR.⁸⁰

V prvním zářijovém čísle *Jiskry* byl hned na první straně výrazně otisknut článek redaktora časopisu Vladimíra Štěpána s názvem „Velmi studené ráno“⁸¹. Autor zde popisoval své probuzení a svůj šok poté, co se z rádia dozvěděl o okupaci Československé socialistické republiky. Tímto nečekaným krokem byl velmi zaskočen. Celý článek se pak nesl v duchu odsouzení takové okupace, končí dokonce slovy: „Nejste vítání!“⁸²

Další článek zabývající se okupací nesl název *Spoléhat jenom na sebe*.⁸³ Byl zaměřený na hospodářství a na to, jak moc se události spojené s vpádem vojsk dotkly

⁷⁶ *Tamtéž*, s. 1.

⁷⁷ *Tamtéž*, s. 1.

⁷⁸ *Jiskra východočeských horníků v Malých Svatoňovicích. Mimořádné okupační vydání č. 2*, in: *Jiskra východočeských horníků* 35, 23, 1968.

⁷⁹ *Tamtéž*, s. 1.

⁸⁰ *Tamtéž*, s. 2.

⁸¹ Vladimír ŠTĚPÁN, *Velmi studené ráno*, in: *Jiskra východočeských horníků* 35, 23, 1968, s. 1.

⁸² *Tamtéž*, s. 1.

⁸³ Josef MAREK, *Spoléhat jen na sebe*, in: *Jiskra východočeských horníků* 35, 23, 1968, s. 1.

dolů. Z příspěvků z mimořádných okupačních vydání i z tohoto, bylo patrné, jak moc bylo důležité pokračovat v práci a jak moc se vedení VUD bálo potíží spjatých se stávkami, neboť opět bylo apelováno na horníky, aby pokračovali v práci, jelikož elektrárně v Poříčí docházely zásoby uhlí. Vydání *Jiskry* otevíralo prostor i pro názory samotných pracovníků VUD. Deset zaměstnanců vyjádřilo na stránkách zářijového čísla svůj názor na okupaci. Vesměs dávali najevo nesouhlas a nepochopení, avšak zároveň z jejich názorů bylo patrné, že jim zůstala víra v prezidenta a ostatní politiky.⁸⁴ Celé první zářijové číslo bylo vyvedeno pouze v černobílé barvě, a tudíž i v barevné symbolice můžeme vidět vyjádření zoufalé situace československých občanů a ponuré atmosféry, která mezi nimi panovala.

Proti okupaci se na stránkách *Jiskry* bojovalo také lyrickou formou. Stanislav Hanuš v zářijovém čísle uveřejnil osmistrofovou báseň „Srpnové rozjímání“⁸⁵, ve které píše o rozbití lidského štěstí nevídaným hostem. V posledních dvou slokách však pojednává o naději a víře, že se vše zase brzy vrátí do stavu před vpádem tanků.

Další čísla už se po obsahové i vizuální stránce dostávala do běžného stavu. *Jiskra* byla opět tisknuta barevně a článků týkajících se okupace razantně ubylo. Ta byla rozebírána dále spíše jen ze stránky ekonomické. Řešeno bylo převážně hospodářství dolů a dopad, který na ně bude vzniklá situace mít. Takovým příkladem byl článek od Vladimíra Štěpána s názvem „Jednotně za hlavním cílem: odstranit manko a pokusit se překročit plán“⁸⁶. Článek obsahoval výčet ztrát a zdůrazňoval nutnost tyto ztráty napravit. Podle autora bylo jedním z možných způsobů zvýšení pracovní doby i na volné soboty, čímž by došlo k zvednutí výkonnosti práce a bylo tak možné dohonit vzniklé ztráty.⁸⁷

Kromě svých článků *Jiskra* také zveřejnila úryvek z projevu předsedy NS Smrkovského, který přednesl v Záluží u Mostu. Převzata byla ta část vystoupení, kde Smrkovský hovořil o potřebě udržet jednotu tříd, vrstev společnosti, jednotu národů a národností, jednotu státu, jednotu komunistické strany a lidu a posléze i jednotu vedoucích činitelů, která byla klenbou, z níž nesměla vypadnout žádná cihla, a která byla nejlépe symbolizována osobnostmi a vztahy Ludvíka Svobody a Alexandera Dubčeka.⁸⁸

⁸⁴ *Jaký je tvůj názor na současnou situaci u nás*, in: *Jiskra východočeských horníků* 35, 23, 1968, s. 2.

⁸⁵ Stanislav HANUŠ, *Srpnové rozjímání*, in: *Jiskra východočeských horníků* 36, 23, 1968, s. 1.

⁸⁶ Vladimír ŠTĚPÁN, *Jednotně za hlavním cílem: odstranit manko a pokusit se překročit plán*, in: *Jiskra východočeských horníků* 36, 23, 1968, s. 2.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 2.

⁸⁸ Josef SMRKOVSKÝ, *Z projevu předsedy NS s. Smrkovského*, in: *Jiskra východočeských horníků* 36, 23, 1968, s. 2.

V dalším vydání se okupace na stránkách *Jiskry* řešit přestala, a pokud jí bylo věnováno nějaké místo, potom pouze v souvislosti s hospodařením na dolech a v souvislosti s ekonomickými problémy, které přinesla. Většinu však tvořily články zabývající se provozem dolů, technickými či organizačními otázkami. Své místo opět zaujala stálá rubrika *Práce a mzda*, která se zabývala financemi horníků a ostatních zaměstnanců a samotnou finanční administrativou.⁸⁹ Mezi další články, které se řadily k těm otištěným krátce po 21. srpnu, patřily příspěvky s tématem bezpečnosti práce a zdraví havířů.⁹⁰

Jak z tohoto souhrnného přehledu vyplývá, *Jiskra* brzy přestala řešit politickou a sociální rovinu okupace a zaměřila se pouze na oblast ekonomickou. To se stalo příznačným i pro následující „normalizační“ léta. Periodikum stále více prostoru věnovalo článkům s tematikou hospodářskou, organizační a především příspěvkům o bezpečnosti práce z pohledu havířů, ale také z pohledu ekonomiky VUD⁹¹. Změna byla patrná i po stránce grafické. Vizuální podoba *Jiskry* byla lehce proměněna s ohledem na neradostnou situaci po letních událostech v roce 1968. Nejtypičtějším příkladem této změny bylo omezení humorných kreseb Milana Lipovského. V celém 25. ročníku (rok 1970) se nevyskytovala ani jedna jeho kresba.

První výročí okupace nebylo v *Jiskře* nijak připomenuto. Oproti poměrně bouřlivým reakcím bezprostředně po vpádu vojsk do ČSSR se *Jiskra* tentokrát vyjádřila jen jediným článkem a to ještě psaným v zcela odlišném duchu. Jednalo se o „Provolání celozávodního výboru KSČ a podnikového ředitele ke všem zaměstnancům VUD“⁹², které bylo otisknuto v prvním zářijovém čísle roku 1969. Vyjadřovalo poděkování těm zaměstnancům, kteří se nijak neúčastnili demonstrací k výročí srpna 1968. Z toho postojem je tedy patrné, že *Jiskra* byla řízena silně „normalizační“ politikou a sloužila jako nástroj k upevnění nově zavedených poměrů mezi horníky.

3.3 Proměna *Jiskry* v sedmdesátých letech

⁸⁹ Vratislav MACH, *Práce a mzda. Průměrné výdělky*. in: *Jiskra východočeských horníků* 36, 23, 1968, s. 4.

⁹⁰ Robert BÍNEK, *Pro zdraví horníků*, in: *Jiskra východočeských horníků* 40, 23, 1968, s. 4.

⁹¹ Miloš GRUDZIEN, *Co nás stojí jeden pracovní úraz*, in: *Jiskra východočeských horníků* 14, 25, 1970, s. 2.

⁹² *Provolání celozávodního výboru KSČ a podnikového ředitele ke všem zaměstnancům VUD*, in: *Jiskra východočeských horníků* 17, 24, 1969, s. 1.

Rok 1970 se v *Jiskře* nesl v duchu velkých změn. Bezprostředně po srpnu 1968 se vedení *Jiskry* personální „čistky“ nedotkly, to samé však nelze říci o počátku sedmdesátých let. Pozice hlavního redaktora, kterou tehdy zastával Vladimír Štěpán, i některá další místa v redakční radě byla v září roku 1970 přeobsazena. Na ta se dostali lidé, jak tomu bylo ostatně i v jiných institucích, kteří podporovali novou politiku KSČ, na místo redaktora byl dosazen Vlastimil Souček. Změna byla čtenářům oznámena v zářijovém čísle, kde byli jmenováni noví členové redakční rady. Připojeno bylo krátké vysvětlení, kde byly personální změny odůvodněny potřebou konsolidace ve vedení národního podniku, potřebou zkvalitnění práce a potřebou povést zásadní opatření proti pravicovému oportunismu.⁹³ Hned v dalším čísle pak byly pod článkem „Ke dni tisku hodnotil CZV KSČ na VUD Jiskru“⁹⁴ uvedeny hlavní cíle periodika, zmíněna byla nutnost nového pojetí *Jiskry* a její konsolidace, aby opět sloužila politice KSČ a jejímu prosazování v podniku, dále byla připomenuta potřeba vést ideový boj proti pravicovému oportunismu a usilovat o to, aby byla *Jiskra* opět plně na pozicích marxismu-leninismu a bojovala za politiku strany. Odvolání redaktora Vladimíra Štěpána pak bylo v článku vysvětleno slovy: (...) Bývalý redaktor, vzhledem ke svým postojům ve složitých situacích nedávného období, nedával záruku k plnění základního politického cíle *Jiskry*.⁹⁵

Jiskra se od té doby začala obsahově zcela odvracet od svého pojetí v druhé polovině šedesátých let. Její agenda se točila převážně kolem článků z hospodářství země a kolem politiky KSČ. Stálé rubriky z předchozích let zcela zmizely. Pozvánky na kulturní a jiné akce se již v *Jiskře* takřka nevyskytovaly, zprávy z kultury zmizely úplně a s nimi zápisky z cest, humorné příběhy i kresby Milana Lipovského. Celkově se *Jiskra* odklonila od vnitro hospodářských témat, od chodu VUD, života zaměstnanců a spolků při dolech. Ubylo osobních fotografií i fotografií horníků při práci. Stejně tak zmizely pravidelné informace o výsledcích sportovních utkání. Jinými slovy, *Jiskra* se stala pro většinu havířů a jejich rodin takřka nezajímavou.

Nová „normalizační“ politika se tu projevila mnoha způsoby. Vycházelo velké množství článků politických, mezi takové patřil například příspěvek „Závěry

⁹³ *Z usnesení CZV KSČ*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 17, 25, 1970, s. 2.

⁹⁴ *Ke dni tisku hodnotil CZV KSČ na VUD Jiskru*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 18, 25, 1970, s. 1.

⁹⁵ *Tamtéž*, s. 1.

XV. Sjezdu KSČ, volební program Národní fronty!⁹⁶ či „Z jednání celozávodního výboru KSČ“⁹⁷ a takových, které se věnovaly a vysvětlovaly funkci závodního periodika, kterým *Jiskra* byla. V příspěvku „Stanovisko CZV KSČ k prosincovému plénu ÚV“⁹⁸ vyjadřoval celozávodní výbor souhlas se závěry pléna a se zásadami, které by měl každý stranický orgán a organizace dodržovat, tedy důsledně seznamovat komunisty s dalšími úkoly strany, vést komunisty ke stálému prohlubování jednoty strany a ke střežení jejího revolučního marx-leninského charakteru. V úvodu bylo také řečeno, že výbor nesmí dovolit, aby došlo k opakování chyb z roku 1968 a k rozbíjení strany pravicovými silami. Právě v tomto článku je velmi patrná naprostá změna smýšlení související s jiným obsazením vedoucích pozic a s nutností přizpůsobit se nastolenému režimu. Tento jev však nebyl v ničem výjimečný, v období konsolidace byla tvůrčí a nakladatelská činnost podřízena státnímu dohledu, přičemž KSČ určovala hlavní politické trendy.⁹⁹

Novému pojetí *Jiskry* odpovídaly i nově zavedené články a rubriky. Rubrika „Život strany na VUD“¹⁰⁰, která měla v logu kresbu V. I. Lenina, vyšla poprvé hned v roce 1970. Jejím cílem bylo zejména pro čtenáře interpretovat Leninovy myšlenky a seznamovat s nimi všechny zaměstnance. Lenin se vůbec v *Jiskře* začal objevovat velmi často, fotografie jeho osobnosti byly zveřejňovány pravidelně, a to zejména v říjnových číslech, kdy se slavilo výročí VŘSR, se periodikum články o něm jen hemžilo. Takovým příkladem za všechny může být jeden nesoucí název „Lenin stále živý“¹⁰¹.

Stejně jako V. I. Lenin se velmi mohutně oslavoval i celý Sovětský svaz a vše s ním spjaté. Každoročně se při oslavě májových dnů objevovalo mnoho příspěvků s tématem osvobození Československa Rudou armádou. Takové články pak vždy doprovázely dobové fotografie příjíždějícího vojska sovětské armády.¹⁰²

Dalším projevem nově znásobené orientace na Sovětský svaz bylo zavedení pravidelné rubriky „Ze země Sovětů“¹⁰³. V této nové rubrice byly publikovány krátké

⁹⁶ *Závěry XV. Sjezdu KSČ, volební program Národní fronty!*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 19–20, 31, 1976, s. 1.

⁹⁷ Květoslav ŠVADLENA, *Z jednání celozávodního výboru KSČ*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 24, 31, 1976, s. 1.

⁹⁸ CZV KSČ, *Stanovisko CZV KSČ k prosincovému plénu ÚV*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 1, 26, 1971, s. 1.

⁹⁹ Jan MERVART, *Kultura v karanténě. Umělecké svazy a jejich konsolidace za rané normalizace*, s. 50.

¹⁰⁰ *Život strany na VUD*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 19, 25, 1970, s. 3.

¹⁰¹ Václav NĚMEC, *Lenin stále živý*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 8, 26, 1971, s. 1.

¹⁰² *Sovětský svaz – náš přítel nejmějšší*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 9, 31, 1976, s. 1.

¹⁰³ *Ze země Sovětů*, in: *Jiskra východočeských horníků* 6, 25, 1970, s. 3.

medailonky o zajímavých aktuálních výstavbách v SSSR, o výzkumech, o vzdělání a o jiných zajímavostech, například zde byly uvedeny informace o nové lince metra, o léčení kyslíkovými koktejly připravenými z léčivých trav a saturovaného kyslíku, které mají zlepšovat srdeční činnost či o vynaleznutí minerálky v tabletách.

Podobnost s šedesátými lety spatřuji ve stálém publikování článků z hospodaření na VUD. Mezi takové patří „Hodnotíme vstup do 6. pětiletky“¹⁰⁴, kde Vlastimil Prouza psal o jednotlivých dolech a jejich výkonu, o množství vytěženého uhlí a kde shrnul nové technologie a postupy, které byly zavedeny. Pozornost byla věnována také jednotlivým těžebním úsekům a novinkám v oblasti techniky. Ze stejného čísla *Jiskry* do této kategorie patří např. příspěvek od Karla Hrubého „Výměna nosného lana na lanovce Dolu Stachov“¹⁰⁵. Článků informujících o nové technice se v *Jiskře* vyskytovalo stále mnoho, ovšem už nebyly publikovány pod rubrikou VTS, ale byly tištěny vždy samostatně a jejich autoři byli různí. V příspěvku „Co nám přinese fluidní spalování“¹⁰⁶ byli čtenáři seznámeni s novou spalovací technologií zavedenou ve východočeském uhelném revíru.

Ačkoliv v *Jiskře* od roku 1970 značně ubylo kulturních témat, musím zmínit, že o to častěji se v ní vyskytovaly zejména básně povolených autorů. Převažovaly pak pochopitelně takové, týkající se přímo hornictví či práce obecně. Dalším častým námětem poezie byl domov a rodný kraj. Taková byla například báseň od Vítězslava Nezvala „Z domoviny“¹⁰⁷. Publikované byly také verše od Františka Halase, Jarmily Otradovicové, Františka Branislava či Jana Nohy.

Situace se jevila lepší v roce 1975, kdy byla několikrát zveřejněna „Reportáž objektivem V. Jiráska“¹⁰⁸. Reportáže Václava Jiráska, ve kterých psal o akcích konaných ve městech a ke kterým přiložil své fotografie, se však na stránkách periodika neudržely, jejich odstranění noviny však poškodilo, neboť dělaly *Jiskru* rozhodně mnohem přátelštější a otevřenou lidem. Jirásek do *Jiskry* pak aktivněji přispíval až v osmdesátých letech.

¹⁰⁴ Vlastimil PROUZA, *Hodnotíme vstup do 6. pětiletky*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 8, 31, 1976, s. 2.

¹⁰⁵ Karel HRUBÝ, *Výměna nosného lana na lanovce Dolu Stachov*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 8, 31, 1976, s. 2.

¹⁰⁶ Jan VAGNER, *Co nám přinese fluidní spalování*, in: *Jiskra východočeských horníků* 8, 25, 1970, s. 2.

¹⁰⁷ Vítězslav NEZVAL, *Z domoviny*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 7–8, 30, 1975, s. 5.

¹⁰⁸ Václav JIRÁSEK, *Reportáž objektivem V. Jiráska*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 5, 30, 1975, s. 6.

Koncem sedmdesátých let se *Jiskra* opět snažila čtenáře zaujmout. V roce 1978 dokonce vyšla na jejích stránkách první křížovka.¹⁰⁹ Krátké křížovky na zadní straně pak v periodiku zůstaly až do jeho konce. Ve stejném období se v malé míře vracely i zprávy z kultury, ve článku „Rtyňská hornická dechovka“¹¹⁰ byla představena Koletova hornická hudba ze Rtyně v Podkrkonoší, její činnost a úspěchy.

Ostatní témata byla stejná jako v šedesátých letech, nechyběly zprávy z učiliště a nabádání žáků ke studiu hornictví. Opomenuty nebyly ani články týkající se bezpečnosti práce a zdraví horníků. Pro tyto účely byla v roce 1978 zavedena stálá rubrika „Bezpečnost a hygiena práce“¹¹¹. Stejně časté byly také články na pokračování z dějin dolů či strany.¹¹²

Jak z několika předchozích odstavců vyplývá, *Jiskra* plnila funkci stanovenou KSČ pro závodní noviny a nijak se nevychylovala. To z ní však oproti předchozímu desetiletí dělalo zcela nezáživnou věc.

¹⁰⁹ -Joe-, *Májová křížovka s tajenkou*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 8, 33, 1978, s. 4.

¹¹⁰ Oldřich STŘEDA, *Rtyňská hornická dechovka*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 7–8, 34, 1979, s. 8.

¹¹¹ Dobromír PROUZA, *Bezpečnost a hygiena práce*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 1, 33, 1978, s. 4.

¹¹² Míla UHŘÍČEK, *400 let uhlí v Žacléři*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 9, 25, 1970, s. 4.

4 Umělci svou tvorbou spjatí s *Jiskrou*

Do *Jiskry* za celá léta přispívalo různou formou mnoho lidí, ať už z řad redakce, horníků, či přátel VUD. Velmi často se v *Jiskře* objevovaly například fotografie, které pořídili pracovníci dolů. Mezi přispívající však patřili také ti, kteří svou činností převyšovali ostatní. V této kapitole představím některé nejvýznamnější osobnosti, jež svou uměleckou činnost publikovaly v periodiku, a tvořily tak jeho podobu a vnášely do něho alespoň několik kulturních a humorných prvků. Jejich zásluhou se mohli čtenáři *Jiskry* pobavit nad vtipnými karikaturami nebo se mohli začíst do fejetonů a básní. Právě tyto osobnosti, podle mého názoru, dělaly z *Jiskry východočeských horníků* něco více, než jen „suché“ závodní noviny a díky nim bylo periodikum pro čtenáře mnohem zajímavější.

4.1 Jarmila Otradovicová¹¹³ (1908–1996)

Na tvorbu české básnířky a spisovatelky Jarmily Otradovicové mělo zásadní vliv setkání se známým básníkem Františkem Halasem. Její poezie byla zprvu meditativní a reflexivní. V padesátých letech hledala básnířka ve své tvorbě smír mezi socialistickou utopií a obecným humanismem. V průběhu let šedesátých se do její poezie vkrádaly vzpomínky na dětství, na okupační minulost i na obavy o život v míru. V dalších letech přicházela inspirace ze setkání s výtvarnými umělci.¹¹⁴ Inspirací jí byly ale také promluvy s jinými duchovně blízkými osobnostmi, které jí pomohly zformovat hlubší vztah k uplývajícímu životu a blížící se smrti.¹¹⁵

Ke konci čtyřicátých let a v letech padesátých se aktivně zúčastňovala tzv. sblížování tvůrčích pracovníků s dělnickou třídou. Díky této akci se Otradovicová v roce 1949 dostala do Podkrkonoší, kde na studijním pobytu žila mezi havíři ve Svatoňovicích v rámci akce *umělci mezi horníky*. V těchto dnech spisovatelka poznávala

¹¹³ Od roku 1945 pracovala Otradovicová v literárním odboru Umělecké besedy a od 50. let se věnovala žurnalistice a literatuře. Byla členkou literární skupiny *Pevný bod* a po revui *Strom* přispívala v poválečné době zejména do časopisů *Lidová kultura*, *Rozsévačka*, *Svobodné noviny*, *Nový život*, *Zemědělské noviny*, *Tvorba* či *Literární měsíčník*. Redigovala *Zpravodaj Umělecké besedy* (1947-1948), dětskou přílohu *Zemědělských novin Sluníčko* (1955-1959), dětskou přílohu *Květů Kvítek* (1958). Od roku 1953 spolupracovala také s *Československým rozhlasem*, pro který psala převážně reportáže a komentáře. Pro rozhlas napsala ale také hru *Svárovští tkalci* (1954).

¹¹⁴ Mezi výtvarníky, kteří ovlivnili vývoj poezie Jarmily Otradovicové, patřili Václav Špála a Jan Zrzavý.

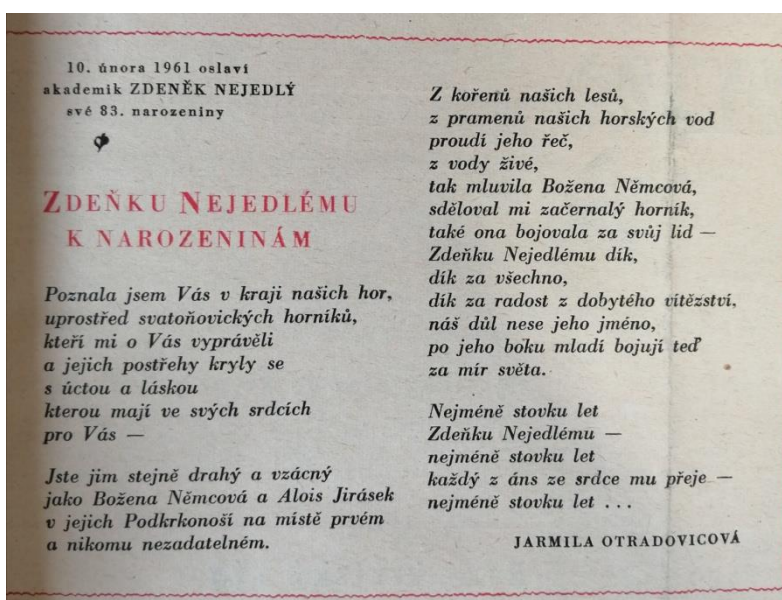
¹¹⁵ Pavel JANOŠ (ed.), *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2. M–Ž*, Praha 1998, s. 161.

horníky při práci, na schůzích, ale i v rodinách. Výsledkem této návštěvy je autorčina krátká kniha z téhož roku s názvem *O svatoňovických dolech a jejich havířích*.¹¹⁶

Pobyt na Svatoňovicku ji musel do jisté míry inspirovat, neboť po svém odjezdu se dále k hornickému tématu vracela a často v *Jiskře* vycházely její básně nesoucí hornickou tematiku nebo psané přímo pro potřeby *Jiskry*. Taková poezie se pak týkala přímo svatoňovického kraje a jeho havířů.

V šedesátých letech na stránkách novin můžeme nalézt její básně jen výjimečně. Převážně publikované ke speciálním událostem. Takovou příležitostí byly např. oslavy dne horníků a narozeniny Zdeňka Nejedlého (obrázek č. 1), se kterým se básnířka seznámila při svém pobytu v Podkrkonoší. V této básni přirovnává Nejedlého ke slavným rodákům kraje a přidává přání do dalších let.

Obrázek č. 1¹¹⁷

Mnohem četněji se poezie Otradicové objevuje v *Jiskře* v sedmdesátých letech. Příkladem její tvorby v tomto období může být báseň „Hovor pod Jestřebím“¹¹⁸, která je věnována Františku Jirouškovi a která vypráví jeho příběh z válečného období, kdy byl zatknut gestapem za účast v komunistickém odboji. Často psala také verše obecnější, o

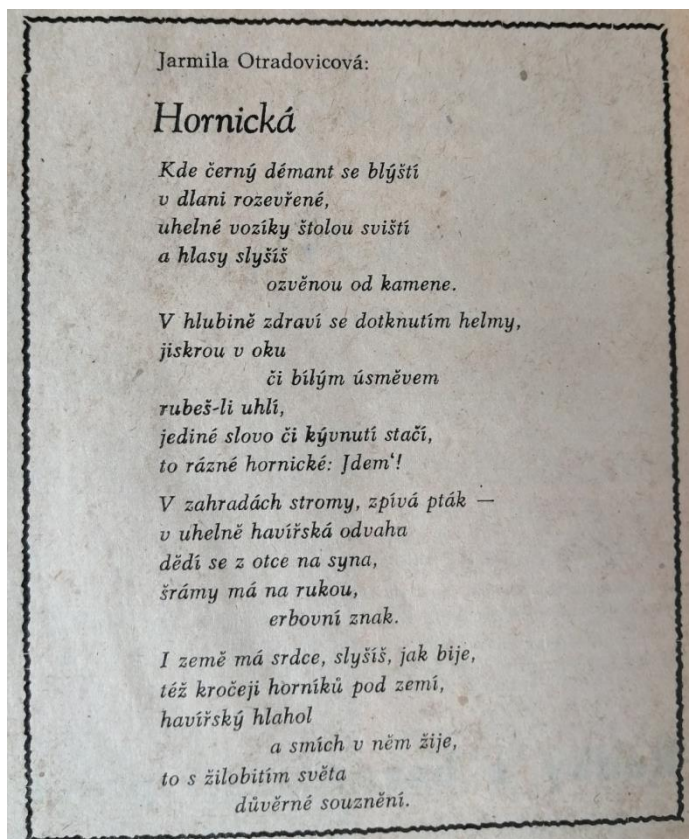
¹¹⁶ Jarmila OTRADOVICOVÁ, *O svatoňovických dolech a jejich havířích*, Praha 1949, s 39.

¹¹⁷ Jarmila OTRADOVICOVÁ, *Den horníků*, in: *Jiskra východočeských horníků* 3, 16, 1961, s. 1.

¹¹⁸ Jarmila OTRADOVICOVÁ, *Hovor pod Jestřebím*, in: *Jiskra východočeských horníků*, nositelů Řádu práce 9–10, 31, 1976, s. 3.

všech hornících a jejich udatném a krásném povolání zasazeném do české krajiny. Taková je báseň „Hornická“ (obrázek č. 2).

Obrázek č. 2¹¹⁹

Mimo básnickou tvorbu byla v *Jiskře* publikována i autorčina převyprávění příběhů, které se tradovaly mezi horníky. Příkladem je „Legenda o Stříbrném dole,“¹²⁰ která pojednává o zážitku havíře, který si chtěl zkrátit cestu domů z práce starým opuštěným Stříbrným dolem. V tmavých šachtách se však ztratil a při marném bloudění v podzemí přemýšlel o svém životě, přičemž mu došlo, že se všichni včetně něho neustále snaží něčeho dosáhnout, a při tom zapomínají na to, co už mají. Z příběhu vyplývá, že člověk by měl být skromný a spokojený i s málem.

Jarmila Otradovicová byla nejznámější a nejuznávanější přispěvatelkou básní do periodika. Její verše svou tematikou korespondovaly s úlohou novin a byly příjemným oživením jejich stránek.

¹¹⁹ Jarmila OTRADOVICOVÁ, *Hornická*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 17–18, 31, 1976, s. 7.

¹²⁰ Jarmila OTRADOVICOVÁ, *Legenda o Stříbrném dole*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce* 21–22, 23, 1968, s. 2–3.

4.2 Milan Lipovský¹²¹ (1927)

Český kreslíř a především karikaturista Milan Lipovský své mládí strávil v Hradci Králové, kde vystudoval střední školu. Poté trávil nějaký čas na Moravě, přesněji v Hranicích. Tam absolvoval vojenskou akademii a stal se tak důstojníkem československé armády. Podle jeho slov se z něho však po sedmi letech působení v armádě stal naprostý antimilitarista. Armádu tedy opustil a hledal nové zaměstnání. To našel ve Východočeských uhelných dolech jako důlní měřič. Důlní prostřední již nevystřídal a působil na své pozici až do odchodu do důchodu. S novou prací přicházelo také stěhování. Usadil se ve východočeském městě Trutnov, kde žije dodnes. Stal se tam váženým občanem a v roce 1999 mu dokonce byla udělena Kulturní cena města.¹²²

Od šedesátých let Lipovský přispíval do *Jiskry* a výrazně se podílel na její grafické i obsahové podobě. Právě díky jeho kreslenému humoru se v ní objevoval žádaný komický prvek a noviny tak mimo jiné sloužily i k pobavení. Nebyly to však jen karikatury, kterými do *Jiskry* přispíval. Milan Lipovský měl i jistý literární talent, proto zde můžeme najít jeho fejetony nebo vtipně převyprávěné vzpomínky. Svou oblibu divadla a znalost literatury zúročil také při psaní recenzí a zpráv z kultury. V příspěvku „V. Čapkův divadelní podzim uzavřen“¹²³ hodnotil provedení hry *Matka* od Karla Čapka, kterou ztvárnil divadelní soubor ze Rtně v Podkrkonoší. Klady viděl zejména ve správném a jasném interpretování hlavní myšlenky díla a v profesionálním ztvárnění role matky, která perfektně vystihla charakter postavy a utrpení ženy, která ztrácí své děti. Kritizoval naopak špatné obsazení role nejmladšího ze synů Toniho, jehož představitel měl příliš chlapecké vystupování, a to zejména ve chvílích, kdy bylo potřeba vyzrálejšího projevu.

¹²¹ Milan Lipovský začínal se sportovním humorem, a tak jeho karikatury vycházely v časopisech jako byly: *Štart*, *Stadion* či *Československý sport*. Po těchto zkušenostech přešel k humoru obecnějšímu a začal spolupracovat s celou řadou redakcí. Jednou z neznámějších spoluprací z 60. let je Lipovského kreslířská činnost pro časopis *Dikobraz*. Mimo to však v tomto období začínal přispívat do nám známé *Jiskry východočeských horníků*. Po revoluci jsme jeho kresby mohli vidět například v periodikách *Nedělní Blesk*, *Slovo* či v *Katce*. Samotnou kapitolu kreslířovy výtvarné tvorby tvoří mezinárodní soutěže kresleného humoru. Celkově Lipovský získal 16 cen z takovýchto soutěží.

¹²² Jaromír FRIDRICH, *Představujeme letošního adepta na Kulturní cenu města*, in: Krkonošské noviny 66, 8, 1999, s. 7.

¹²³ Milan LIPOVSKÝ, *V. Čapkův divadelní podzim uzavřen*, in: *Jiskra východočeských horníků* 2, 16, 1961, s. 2.

Jako spisovatel se projevil také v psaní zábavných zážitků z cest. Zápisky „Nevážně o Vídni“¹²⁴ vyšly na pokračování v roce 1961. Lipovský v nich nevzpomínal na klasická turistická místa, ovšem věnoval se Vídni lidí, kterou čtenářům představil jeho typickým humorným způsobem. Komentoval například specifickou módu vídeňských žen zahrnující jejich enormně vysoké podpatky a stejně tak vysoké klobouky nejrůznějších tvarů. Vyprávění doprovázely jeho karikatury, které dotvářely komičnost článku. Literární tvorbu Lipovský však v *Jiskře* zveřejňoval jen začátkem šedesátých let, později se v ní prosazuje pouze jako karikaturista.

Svémi kresbami se vyjadřoval k aktuálně probíranému tématu na dolech a mezi samotnými horníky. Rozsáhlou kresbou „Okolo zkrácené pracovní doby“ (obrázek č. 3) reagoval na často zveřejňované články ze stran vedení o přípravách na zkrácení pracovní doby.

Obrázek č. 3¹²⁵

¹²⁴ Milan LIPOVSKÝ, *Nevážně o Vídni*, in: *Jiskra východočeských horníků* 18, 16, 1961, s. 2.

¹²⁵ Milan LIPOVSKÝ, *Okolo zkrácené pracovní doby*, in: *Jiskra východočeských horníků* 21, 16, 1961, s. 2.

Často se vyjadřoval k mnohokrát probíranému tématu bezpečnosti práce a onu problematiku lehce zesměšňoval. (obrázek č. 4)

Obrázek č. 4¹²⁶

¹²⁶ Milan LIPOVSKÝ, in: Jiskra východočeských horníků 18, 18, 1963, s. 2.

Kresby Lipovského se vždy v nějakém směru týkají práce na VUD nebo jsou zasazeny do důlního prostředí a jejich aktéři jsou přímo horníci. Skrze takové ilustrace kritizuje nešvary panující mezi zaměstnanci, zejména ledabylost. Karikatury přesto nesou komický podtext a jejich úkolem je zejména bavit. Příkladem je obrázek č. 5.

Obrázek č. 5¹²⁷

¹²⁷ Milan LIPOVSKÝ, *Vztah některých provozářů k úkolům na příští rok*, in: *Jiskra východočeských horníků* 40, 19, 1964, s. 2.

4.3 Václav Jirásek (1943)

Václav Jirásek, historik, spisovatel, fotograf a zejména hornický nadšenec prožil své dětství v Náchodě a Hronově. Pochází z kraje Boženy Němcové, Karla Čapka i Aloise Jirásky, se kterým ho nepojí pouze stejné příjmení, ale také vzdálený příbuzenský vztah.¹²⁸ V roce 1957 ho jeho zájem o přírodu, a především pak o minerály, přivedl na Vyšší průmyslovou školu hornickou v Úpici. Maturoval v roce 1961 a hned poté nastoupil na Tmavý důl v Jestřebích horách, kde pracoval jako havíř pro VUD. Tam vystřídal několik funkcí a pracoval pod povrchem i jako technik v nadzemních částech dolů. Své vzdělání si navíc doplnil další maturitní zkouškou na Průmyslové škole stavební v Náchodě, kterou absolvoval v roce 1969. Od té doby pracoval na dalších, odbornějších pozicích. Byl dispečerem, stavebním i investičním technikem, ale i technikem báňské záchranné služby.¹²⁹

Jirásek v té době však nebyl pouze horníkem, zajímal se o své povolání z obecnějšího, historického hlediska. V sedmdesátých letech dokonce založil sbírkový fond plánovaného hornického muzea Jestřebích hor. Souvisle s tím vypracoval projekt na přestavbu historické svatoňovické briketárny právě na uvažované muzeum hornictví v Podkrkonoší. Jeho plán se však nesetkal s podporou nadřízených orgánů. V období osmdesátých let alespoň v regionálním tisku, zejména pak v *Jiskře*, často publikoval články o dějinách hornictví.¹³⁰ Mimo to přispíval již dříve do *Jiskry* i reportážními články z konaných akcí a fotografiemi pořízenými z těchto kulturních nebo jiných programů. Nutno připomenout, že v sedmdesátých letech byly jeho příspěvky příjemným zpestřením velmi unylého obsahu *Jiskry* publikovaného zejména na počátku sedmdesátých let po výměně redaktora a celého vedení redakce. Jirásek tak přispěl k tomu, že se noviny opět stávaly obsahově i vizuálně čtenářsky přívětivější. O to se zasloužil např. jeho příspěvek „Akce Expedice 30“¹³¹, ve kterém informoval o konaném víkendovém setkání dobrovolníků z Dolu Zdeněk Nejedlý, o jejich pobytu v Jestřebích horách a o úklidu, který v lese provedli, aby ho připravili na „duben, měsíc lesů“.

¹²⁸ Vlastimil MÁLEK – Ondřej VAŠATA, *70 let Václava Jirásky aneb život ve znamení mlátka a železka*, in: Krkonoše-Podkrkonoší, Trutnov 2013, s. 47.

¹²⁹ Veronika SVOBODOVÁ, *Kulturní cenu města Trutnova převzal pan Václav Jirásek*, in: Radniční listy. Městské noviny Trutnova 6, 15, 2007, s. 1.

¹³⁰ Vlastimil MÁLEK – Ondřej VAŠATA, *70 let Václava Jirásky aneb život ve znamení mlátka a železka*, s. 47.

¹³¹ Václav JIRÁSEK, *Akce Expedice 30*, in: *Jiskra východočeských horníků, nositelů Řádu práce 7–8, 30, 1975*, s. 7.

O podobných událostech souvisejících se zaměstnanci VUD Jirásek informoval pravidelně, vždy k nim přiřadil také dokumentační snímky z akcí. Jeho fotografie však doprovázely i články jiných autorů a mnohdy se dostaly na samotnou první stranu *Jiskry*. Tím se zásadně podílel i na vizuální podobě novin. Nápadité je jeho vypočtení „Čtenáři Jiskry“¹³², kde zachytil havíře s novými výtisky.

Zásluhou Václava Jirásky vznikla v roce 1992 hornická expozice v městském muzeu ve Rtyni v Podkrkonoší. Příklad se také při vzniku naučných turistických stezek po hornických památkách v podhůří Jestřebích hor, či se zasloužil o vznik hornického památníku na Odolově.¹³³ Mezi nejvýznamnější však patří jeho spisovatelská činnost. Během svých tvůrčích let napsal řadu článků, které publikoval v několika periodikách. Zaměřuje se převážně na historii dolování, na hornické tradice a symboly.¹³⁴ Za svou publicistickou a osvětovou činnost v oboru historie hornictví na Trutnovsku získal Václav Jirásek v roce 2007 Kulturní cenu města Trutnova.¹³⁵

¹³² Václav JIRÁSEK, *Čtenáři Jiskry*, in: *Jiskra východočeských horníků* 17, 30, 1975, s. 1.

¹³³ Jan HALÍŘ, *Václav Jirásek sedmdesátiletý*, in: *Rodným krajem* 46, 2013, s. 53.

¹³⁴ Stejnou tematikou se zabývají také jeho knihy, mezi které patří dvoudílná publikace *Ve znamení mlátku a želízka, O dolování černého uhlí ve Rtyňsko-Bohdašínské oblasti na Jestřebích horách, O dolování černého uhlí v oblasti Malých Svatoňovic na Jestřebích horách, O dolování černého uhlí v markoušovicko-svatoňovické oblasti na Jestřebích horách a Permonické legendy Jestřebích hor.*

¹³⁵ Veronika SVOBODOVÁ, *Kulturní cenu města Trutnova převzal pan Václav Jirásek*, s. 1.

Závěr

Při zpracovávání *Jiskry východočeských horníků* v období šedesátých a sedmdesátých let jsem prošla všechny ročníky a jednotlivá čísla tohoto periodika z daného časového úseku, přičemž mohu říci, že *Jiskra* poměrně obstojně plnila funkci závodních novin. Nejdůležitější pro ni byla vnitropodniková témata spojená s hospodařením na jednotlivých důlních úsecích, zároveň však pravidelně informovala o závěrech z jednotlivých sjezdů a schůzí KSČ. V různých časových úsecích a v odlišném množství se pak na její stránky dostávaly zprávy z kultury, pozvánky na různé akce, či literární žánry jako fejeton či cestopis. Zábavná složka však zůstávala vždy upozaděna, zejména pak po roce 1970, kdy byl přeobsazen celý redakční tým *Jiskry*.

Jiskra byla závodními novinami, na jejím vydávání se podílel celozávodní výbor KSČ, přičemž je důležité připomenout i její další funkci, která spočívala v podpoře strany a v její propagaci mezi zaměstnanci. V období léta 1968 se pak řada vedoucích představitelů VUD i CZV KSČ postavila za Svobodu, Dubčeka i ostatní a výrazně okupaci odmítla. Právě tito lidé však byli později ze svých pozic sesazeni a do čela se dostaly osoby pro režim spolehlivé, noviny tak zcela změnily svou podobu. Jejich hlavní náplní se stala politika a mohutná oslava SSSR. Proměna smýšlení byla však patrná ještě o rok dříve, kdy při prvním výročí okupace bylo děkováno těm zaměstnancům, kteří se neúčastnili protestů. Nutnost přizpůsobit se byla tedy jasná. A tak od tohoto období *Jiskra* nijak nevybočovala ze standardů ani svým obsahem ani grafickou úpravou. Charakter *Jiskry* byl již zcela jiný, ryze hospodářsko-politický.

Při svém zkoumání *Jiskry* jsem také objevila tři osobnosti, které svou tvorbou předčily ostatní přispěvatele, a myslím, že právě díky nim, bylo periodikum přinejmenším zajímavé. Milan Lipovský se výrazně podílel na podobě *Jiskry* v šedesátých letech a jeho kresby jsou nezaměnitelné. Jarmila Otradovicová poté převážně v sedmdesátých letech dávala svými básněmi *Jiskře* alespoň nějakou kulturní hodnotu a Václav Jirásek se ke konci 70. let zasloužil o to, že se jeho objektivem a jeho reportážemi do *Jiskry* opět vracel „život“.

Myslím, že by bylo minimálně zajímavé zaměřit se na *Jiskru* jako na celek a můj výklad doplnit o poznání dalších období. Taková publikace by byla pozoruhodným zakončením éry šesti desítek let, kdy *Jiskra* v Podkrkonoší vycházela, a domnívám se, že

by se zejména mezi pamětníky těžby na Trutnovsku, kterých je stále dostatek, těšila zájmu.

Seznam pramenů a literatury

1. Prameny

Jiskra východočeských horníků (Malé Svatoňovice: CZV KSČ, CZV ROH, n. p. VUD) 15, 1960–34, 1974.

Jiskra východočeských horníků v Malých Svatoňovicích. Mimořádné okupační vydání, *Jiskra východočeských horníků* 23 (33–34), 1968.

Jiskra východočeských horníků v Malých Svatoňovicích. Mimořádné okupační vydání č. 2, *Jiskra východočeských horníků* 23 (35), 1968.

2. Literatura

BEDNAŘÍK, Petr – JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara, *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*, Praha 2011.

CEBE, Jan, *Cesta novinářské organizace k „Pražskému jaru“*, in: *Česká média a česká společnost v 60. letech*, edd. Barbara Köpplová, Radim Wolák, Praha 2008, s. 31–39.

FRIDRICH, Jaromír, *Představujeme letošního adepta na Kulturní cenu města*, *Krkonošské noviny* 8 (66), 1999, s. 7.

HALÍŘ, Jan, *Václav Jirásek sedmdesátiletý*, in: *Rodným krajem* 46, 2013, s. 53.

HANOUSEK, Ivan, *Milan Lipovský*, in: *Kulturní rozvoj* 18, 5, 1989, s. 16.

JANOUSH, Pavel (ed.), *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2. M–Ž*, Praha 1998.

KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Pert, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010.

MÁLEK, Vlastimil – VAŠATA, Ondřej, *70 let Václava Jiráka aneb život ve znamení mlátka a želízka*, in: *Krkonoše-Podkrkonoší*, Trutnov 2013.

MERVART, Jan, *Kultura v karanténě. Umělecké svazy a jejich konsolidace za rané normalizace*, Praha 2015.

METELKA, Jaroslav, *Komunistický tisk na Úpice za okupace*, in: *Krkonoše. Podkrkonoší. Vlastivědný sborník 2*, Hradec Králové 1966, s. 140–157.

OTÁHAL, Milan, *Normalizace 1969–1989*, Praha 2002.

OTÁHAL, Milan, *Opozice, moc, společnost 1969/1989*, Praha 1994.

OTRADOVICOVÁ, Jarmila, *O svatoňovických dolech a jejich havířích*, Praha 1949.

PAVEL, Jiří, *Čtyřicet pět let hornické Jiskry*, in: *Krkonošská pravda* 38, 27, 1985, s. 2.

SVOBODOVÁ, Veronika, *Kulturní cenu města Trutnova převzal pan Václav Jirásek*, in: *Radniční listy. Městské noviny Trutnova* 6, 15, 2007, s. 1.

Seznam zkratek

CZV KSČ	Celozávodní výbor Komunistické strany Československa
ČSSR	Československá socialistická republika
KNV	Krajský národní výbor
KSČ	Komunistická strana Československa
NF	Národní fronta
NS	Národní shromáždění Československé socialistické republiky
ONV	Okresní národní výbor
OV KSČ	Obvodní výbor Komunistické strany Československa
ROH	Revoluční odborové hnutí
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VŘSR	Velká říjnová socialistická revoluce
VTS	Vědeckotechnická společnost
VUD	Východočeské uhelné doly

JISKRA
VÝCHODOČESKÝCH HORNÍKŮ

ROČNÍK XVI. • 13. ÚNORA 1961 • Kčs 0,30 • ČÍSLO 4.

Na počest 40. výročí založení KSČ 100 tun měsíčně

Úkoly závodních poboček Čs. vědecko-technické společnosti

V minulém roce byly na všech závodech našeho národního podniku ustaveny závodní pobočky Československé vědecko-technické společnosti (ČS VTS). Činnost byla na jejich úkoly velmi mála. Byly nejasnosti v úkolech, v organizaci a posílání. Část členů na akcích byla nízká, členská základna je stále slabá. Mýlně jsou názory, že práci v pobočce lze řídit jen z vedení závodu. Proto chceme objasnit úkoly ČS VTS a seznámit všechny pracovníky s úkoly, dosáhnout společného řešení technologií a dělník a tak velmi podstatně rozšířit počet členů.

Při řešení a uskutečňování stavených úkolů se musí závodní pobočka opírat v první řadě o dělnické kádry, zvýšit jejich zájem o technický rozvoj a pro jeho uplatnění rozšířit okruh pracovníků. Dalším úkolem poboček je ře-

šit nesnáze v provozu, úzké profily v kapacitách, i závady na strojním vybavení a v technologii. Nelze zapomenout ani na uplatňování technického rozvoje, vyšší mechanizace na všech pracovištích. Tyto úkoly jsou dány pobočce vedením závodu. Za tím účelem pak poskytne pobočka všechny možnosti řešitelům, aby nastalo zlepšení. Skupina, řešící úkol, může navštívit jiné závody se studijními problémy apod. Spolu pak s vedením závodu navržené opatření uskutečňuje. Na dle Stachanov chceme vyzkoušet svorníkovou výstroj, zavést ocelové stoky do perubu, automatizovat chod kompresorů apod. Z dalších úkolů nutno se také zmínit o přednáškové činnosti, o pomoci pobočky VTS závodním školám práce i závodním klubům.

Pobočky jsou také nápomocny řešitelům tematických úkolů a zlepšovacích návrhů v propracování zlepšovacích návrhů i v jeho realizaci. Pobočka vždy určí tomu zlepšovatel, k tomu požádá, pomoci a řadí členů pobočky. K vyřízení zlepšovacích návrhů, V neposlední řadě musí být členové pobočky pomocníky kolektivů, soutěžních a titul brigád socialistické práce, napomáhat jim v uzavírání závazků, zvyšování kvalifikace a jejich růstu, uskutečňovat pracovní besedy a přejímat nad nimi patronáty.

Závodní pobočka poskytne všem členům takové podmínky, aby stavené úkoly mohly být splněny. K rozšíření znalostí z jiných oborů, může také uskutečňovat četné exkurze do jiných závodů. Odměnou pak pro všechny členy bude zvýšení jejich znalostí odborných, a všemi dobrých výsledků na závodech.

Zveme proto všechny naše pracovníky, techniky i naše ženy na krajskou konferenci sekce hornictví, konanou ve čtvrtek 16. února 1961 v 15 hodin v závodní jídelně dolu Zdeněk Nejedlý ve Rtnyni v Podkonošíně. Na konferenci budou předneseny poznámky o údržbě a provozu vrtacích kládů, svorníkové vyztuže, vývoji našich dolů apod. Ze závodů možno zajistit společný odjezd autobusy. Těšíme se na sledování a neuvěřitelné počtu.

Inž. Karel Hrubý

Na počest 40. výročí založení KSČ

rozhodli se havíři z Horákovy brigády socialistické práce z dolu Zdeněk Nejedlý narubat od 1. ledna do 14. května 1961

3 500 TUN UHLÍ NAVÍC

(V hrubém plnění a za základ je brán plán, stanovený technickým režimem. V měsíci lednu mají už navíc 930 tun.)

Důl Nejedlý se připravuje na zhospodárnění provozu

Z důvodu zhospodárnění provozu na dole Zdeněk Nejedlý byla projektována vlečka z nádraží Svatoňovice-Opice na úsek Nejedlý I. - Uskutečněním tohoto projektu bude možno zrušit nákladnu dopravu uhlí úzkokolejnou dráhou do zásobníků na nákladišti. Další výhodou bude vykládací vagon s materiálem pro díl a elektránu. Odpadné tím překládací materiálu na nádraží na nákladní auta a doprava na důl. Také vykládací vagon, které je nyní zčásti prováděno na železnici v úseku dolu Zdeněk Nejedlý I, nebude odkázáno na čas mezi projíždějícími vlaky. Výhodou bude bezpečnost provozu. Nynější pracoviště je přímo u železnice, což málo za následek již několik vážných úrazů.

Podmínkou realizace vlečky je přeložka tratě ČSD dále od závodu a dnešní trať bude zčásti rekonstruována pro vlečku. Na vlečce v závodě budou vybudovány nové zásobníky s dopravními mosty z prádla a později pak třídná.

Přípravou této investice má dlouhou historii. Záměr vybudovat vlečku a ostatní objekty vystal v roce 1953. Ihned byl vypracován investiční úkol a potom úvodní projekt, který byl projednáván se zástupci ministerstva dopravy a Pražské dráhy. Při veřejno-právním řízení 23. 10. 1953 měl zástupci ČSD spousta připomínek, které byly respektovány v úvodním projektu. Připomínky zástupců ČSD byly stále delší a další projekty. V roce 1960 při projednávání zadávacího projektu na dole Zdeněk Nejedlý, byly kladeny zástupci ČSD nové požadavky, které měl další nároky na zvýšení investičních nákladů, které hraje investor VLD. Je nutné, aby ze strany ČSD byl kladen v počátečním řízení jasný a konečný požadavek a ne, aby investor byl nucen stále měnit projekt, někdy jen z té příčiny, že byla provedena na ČSD personální změna a tak byl uplatňován nový názor a nové požadavky.

Nyní bude projekt ještě jednou projednán se zástupci ČSD. Doufáme, že nebude dalších požadavků, které by ohrozily výstavbu vlečky, na jejíž přípravě prací bylo již započato a dokončení je plánováno ve třetím čtvrtletí roku 1962.

Realizace vlečky a ostatní po-

veřkové zařízení přispěje dolu Zdeněk Nejedlý k dalšímu zhospodárnění provozu. Velké úkoly třetí pětiletky nám ukládají zvyšovat produktivitu práce a tak dojde i na starý „brenstí“. Soudruzi, kteří děláte práci při dopravě na vlečce a z nákladišti, půjdou na jiná pracoviště - rentabilnější. Do konce roku 1965 zlepši se jistě technika práce i na mnoha jiných pracovištích. Pracujeme přesice pro komunistickou společnost.

Antonín Šaráf

Konference ČS VTS

Ve čtvrtek 16. února 1961 koná se v jídelně dolu Zdeněk Nejedlý konference Československé vědecko-technické společnosti, sekce pro hornictví. Začátek v 15.30 hodin. Upozorňujeme vás na odbornou přednášku, kterou zde přednese inž. K. Pavlů z Kladna. O celkové vyztuži dlouhých děl. Doprava autobusy z jednotlivých závodů je zajištěna.

Konference KSČ v Žacléři

V neděli 6. února konali komunisté z dolu Jan Šverma v Žacléři výroční konferenci. Sešli se v závodním klubě ROH. Uspěšně byli přítomni současně ve vedlejší místnosti velmi pěknou a náznornou výstavku. Bylo na ní vitruvňm způsobem umístěno mnoho údajů o úspěších i zklamáních, která měl za loňský rok důl Jan Šverma.

Soudruh Charbuský přečetl zprávu o činnosti celozávodního výboru KSČ. Kriticky zhodnotil práci komunistů a hospodářské výsledky závodu. Byla to velmi dobrá a obsahově zpráva. Soudruh Charbuský přiznal, že celozávodní výbor KSČ nevěnoval náležitou péči práci s lidmi a tím disciplína některých členů polevila. Také pomoc ČSM má velké trhliny a to mělo vliv na celou mládežnickou práci. Stejně nedostatečnou označil i práci ve styku s německými soudruhy. Děkujeme příspěvků bylo mnoho a byly vesměs velmi dobré a kritické. Právě z těchto příspěvků bylo nejlépe znát, že je na dole Jan Šverma velká síla komunistů, kteří to myslí se závodem dobře a jen je třeba jejich iniciativy a snahy využít. Za okresní výbor KSČ v Trutnově promluvil s. Rudík, který měl několik velmi dobrých připomínek k hlavní zprávě. Oblíbené byly diskutovány příspěvky soudruhů: Štočka, Slády, inženýra Sedivého, Baláka, Maršálka a ostatních. K některým se vrátíme v příštím čísle „Jiskry“.

Do diskuse se také přihlásil předvedenec ústředního výboru KSČ s. Kadeřábek. Celý jeho příspěvek byl vyborný a bylo na něm vidět, že se autor důkladně předem seznámil s poměry na dole Šverma. Běží začleňským, že měl v celoročním průměru o 8% méně lidí v rubáně, než měl mít, a to že je otázka důsledné organizace práce a že to nelze svalovat na nedostatek pracovníků sil, protože ten v průměru nebyl ani zdaleka tak vysoký. Dále jim kladl na srdce: „Nezapomínejte, že kdybyste měli pokračovat v tak špatné práci, která u vás ve druhé pětiletce byla, ztráceli by lidé k vám důvěru. Musíte prověřit pracovitost pro pracovníky. Z požadavku snížení pracovní doby nelze slevit. Máte na pracovištích nepořádek a musíte je mít připravené na rozvoj techniky. Jak to dnes u vás vypadá, tak vám nepomůže ani pozlacený kombajn. Musíte řádně využívat možnosti hmotné zainteresovanosti. To jste neudělali, havíře! Jste s tím ani nezačínali, a tak to zůstalo naproti nevyužití. Nemějte tak často osádky. Pomáhejte mladým technikům, protože jsou obyčejně tičeční sběry i zdůli a pak chtějí jít zpět k havířině.“

Nakonec byl zvolen nový výbor, kterému přejeme hodně úspěchů v práci.

Jan Gallo

Živost STRANÝ

